

บทที่ 2

หลักทั่วไปของการประกันชีวิต ความสมบูรณ์และสิ้นสุดของสัญญาประกันชีวิต ผลตามกฎหมายของกรมธรรม์ประกันชีวิตและแนวคิดในการนำกรมธรรม์ ประกันชีวิตมาเป็นหลักประกันหนี้กู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์

ในการศึกษาถึงแนวคิดในการนำกรมธรรม์ประกันชีวิตมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ การกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์นั้น จำเป็นต้องศึกษาถึงหลักทั่วไปของการประกันชีวิต ความสมบูรณ์ และการสิ้นสุดของสัญญาประกันชีวิต รวมถึงสถานะตามกฎหมายของกรมธรรม์ประกันชีวิต ว่ามีลักษณะอย่างไรและมีผลบังคับตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันอย่างไรบ้าง

2.1 หลักการทั่วไปของการประกันชีวิต

2.1.1 ความหมายของการประกันชีวิต

การประกันชีวิต คือ สัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้สืบทายของเขา ในเมื่อผู้เอาประกันภัยหรือผู้ที่ถูกเอาประกันชีวิตไว้ได้ตายภายในเวลาหรือยังมีชีวิตอยู่จนถึงเวลาอันได้ตกลงกันกำหนดไว้ ผู้เอาประกันภัยตกลงส่งเบี้ยประกันภัยในการประกันภัย¹¹

การประกันชีวิตนั้นถือเป็นการสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตรูปแบบหนึ่งให้กับผู้เอาประกันภัย ด้วยการโอนความเสี่ยงภัยที่อาจจะเกิดขึ้นไปยังผู้รับประกันภัยหรือบริษัทประกันชีวิตนั่นเอง โดยที่ผู้เอาประกันภัยจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่ง เรียกว่า “เบี้ยประกัน” ให้แก่ผู้รับประกันตามจำนวนเงินที่ระบุไว้ในสัญญาหรือที่เรียกว่ากรมธรรม์ประกันชีวิตโดยบริษัทประกันชีวิตสัญญาว่าจะให้ความคุ้มครองตามเงื่อนไขกรมธรรม์ในการจ่ายผลประโยชน์ที่มีตามกรมธรรม์ให้แก่ผู้รับประกันภัยหรือผู้เอาประกันภัยแล้วแต่กรณี¹² การประกันชีวิตมิใช่วิธีป้องกันความสูญเสีย

¹¹ จาก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (น. 137), โดย จิตติ ดิงศักดิ์, 2545, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹² จาก เศรษฐศิลป์..การซื้อประกันชีวิต 2009 (น. 11), โดย วารสารการเงินธนาคาร, 2552, กรุงเทพฯ: อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล วินเทจ.

แต่เป็นวิธีการชดใช้หรือทดแทนความสูญเสียนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นความสูญเสียรายได้อันเกิดจากการสูญเสียพลังการหาเลี้ยงชีพ ความสูญเสียอวัยวะ ความสูญเสียรายได้หรือความสูญเสียในชีวิตของผู้เอาประกัน เพราะเนื่องจากมนุษย์ทุกคนเกิดมาย่อมมีความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ คือปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค แต่สภาพสังคมในปัจจุบันมนุษย์ทุกคนยังมีความต้องการเพิ่มขึ้นอีกมากมาย เช่น ความต้องการมีรถยนต์ มีบ้าน ต้องการพักผ่อนท่องเที่ยวได้ตามใจปรารถนา การศึกษาที่ดีของบุตร เป็นต้น ซึ่งความต้องการเหล่านี้ทำให้มนุษย์ต้องทำงานหารายได้ให้มากพอสำหรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แต่หากบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวนั้นประสบเหตุที่ทำให้ต้องทุพพลภาพหรือต้องเสียชีวิตไป การทำประกันชีวิตก็จะสามารถทดแทนหรือช่วยบรรเทาความสูญเสียเหล่านั้นได้บ้างไม่มากก็น้อย ซึ่งนั่นก็คือจุดประสงค์ของการประกันชีวิตนั่นเอง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 889 บัญญัติว่า “ในสัญญาประกันชีวิตนั้น การใช้จ่ายเงินย่อมอาศัยความทรงชีพ หรือมรณะของบุคคลคนหนึ่ง” ดังนั้นเงื่อนไขแห่งการใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิตจึงแบ่งออกเป็น 2 กรณี¹³ คือ

1. การจ่ายเงินโดยอาศัยความทรงชีพของผู้เอาประกันชีวิต คือ ผู้เอาประกันชีวิตส่งเบี้ยประกันชีวิตเป็นระยะเวลา เช่น รายเดือน หรือรายปี โดยมีข้อตกลงว่าถ้าผู้เอาประกันชีวิตมีอายุอยู่จนถึงเท่านั้นเท่านี้ บริษัทผู้รับประกันก็จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้ สัญญาประกันชีวิตประเภทนี้มีข้อเสียตรงที่ว่าหากผู้เอาประกันชีวิตตายลงภายในระยะเวลาที่กำหนดกันไว้ก็ไม่มีสิทธิได้รับเงินตามสัญญา ตัวอย่างเช่น นางวันดี อายุ 20 ปี ทำสัญญาประกันชีวิตระยะเวลา 21 ปี มีเงื่อนไขว่าถ้าครบระยะเวลาที่ตามสัญญาประกันแล้ว นางวันดียังมีชีวิตอยู่ ผู้รับประกันจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งตามที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาให้ แต่หากนางวันดีตายลงในระหว่างสัญญายังมีผลบังคับ ผู้รับประกันก็ไม่ต้องจ่ายเงินจำนวนนั้นให้

2. การจ่ายเงินโดยอาศัยความมรณะของผู้เอาประกันชีวิต คือ ผู้เอาประกันชีวิตส่งเบี้ยประกันชีวิตเป็นระยะเวลาเช่นเดียวกับกรณีแรก โดยมีข้อตกลงว่า ถ้าผู้เอาประกันชีวิตตายลงภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ บริษัทผู้รับประกันก็จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้ สัญญาประกันชีวิตประเภทนี้มีข้อเสียตรงที่ว่า หากผู้ถูกเอาประกันชีวิตมิได้ตายลงภายในระยะเวลาที่กำหนดนั้น ผู้เอาประกันก็ไม่มีสิทธิได้รับเงินตามสัญญา ตัวอย่างเช่น นางวันดี อายุ 20 ปี ทำสัญญาประกันชีวิตระยะเวลา 21 ปี มีเงื่อนไขว่า ถ้านางวันดีตายภายในระยะเวลาที่สัญญาประกันมีผลบังคับนี้ ผู้รับประกัน

¹³ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะประกันภัย (น. 109), โดย สรพล จ. สุขทรศนีย์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้รับประโยชน์ตามที่ผู้เอาประกันระบุไว้ในสัญญาหรือผู้มีสิทธิตามกฎหมาย แต่หากนางวันดีมิได้ตายลงในระยะเวลาที่สัญญาประกันชีวิตมีผลบังคับ ผู้รับประกันก็จะต้องจ่ายเงินตามจำนวนนั้นให้แก่ผู้เอาประกัน

เนื่องจากทั้งสองกรณีมีข้อบกพร่องอยู่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงไม่มีผู้นิยมทำประกันชีวิตกันมากนัก ต่อมาบริษัทผู้รับประกันชีวิตได้นำเอาวิธีการทั้งสองอย่างมารวมกัน คือ กำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ว่า ไม่ว่าผู้ถูกเอาประกันชีวิตจะมีชีวิตอยู่จนถึงกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้หรือตายลงในกำหนดเวลานั้นก็ตาม ผู้รับประกันก็จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้ การประกันชีวิตแบบนี้เรียกว่าประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์ ผู้เอาประกันชีวิตหรือทายาทมีสิทธิได้รับเงินคืนจากบริษัทผู้รับประกันเสมอไม่ว่าจะมีชีวิตอยู่หรือตายลงในเวลาที่กำหนดไว้ การประกันชีวิตแบบนี้ผู้เอาประกันชีวิตต้องชำระเบี้ยประกันค่อนข้างสูง แต่ก็เป็นที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบันมากกว่าการประกันชีวิตในสองแบบแรก การประกันชีวิตจัดว่าเป็นการประกันภัยชนิดหนึ่ง ประเภทกำหนดจำนวนเงินแน่นอน ส่วนการประกันอุบัติเหตุ การประกันสุขภาพ หรือประกันส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งอวัยวะของร่างกาย ถึงแม้จะไม่ใช่ประกันชีวิตเพราะมิได้มีการอาศัยความมรณะเป็นเงื่อนไขแห่งการจ่ายเงินก็ตาม แต่ก็จัดเป็นการประกันประเภทกำหนดจำนวนเงินแน่นอนไม่ใช่การประกันวินาศภัย และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 890 บัญญัติว่า “จำนวนเงินอันจะพึงใช้นั้น จะชำระเป็นเงินจำนวนเดียวหรือเป็นเงินรายปีก็ได้ สุดแล้วแต่จะตกลงกันระหว่างคู่สัญญา” ซึ่งจำนวนเงินอันจะพึงใช้นั้น หมายถึง เงินที่ผู้รับประกันชีวิตจะจ่ายให้ตามสัญญาที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า มิได้หมายถึงเงินเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันได้ชำระให้แก่ผู้รับประกันเท่านั้น แต่ผู้รับประกันภัยมีความผูกพันต้องจ่ายตามสัญญาที่ได้ทำกันไว้ ไม่มีการจ่ายตามลำดับอย่างประกันวินาศภัย

2.1.2 ประเภทของการประกันชีวิต

การทำประกันชีวิตนั้นมีประโยชน์ในด้านการคุ้มครองความสูญเสียชีวิต การทุพพลภาพ นอกจากนั้นยังเป็นประโยชน์ในการออมทรัพย์อันมีลักษณะของการสะสมเงินด้วย เงินที่ชำระเป็นค่าเบี้ยประกันภัยส่วนหนึ่งจะถูกแบ่งออกเพื่อเก็บสะสมไปเรื่อย ๆ ตามระยะเวลาอันเป็นเงื่อนไขที่ตกลงทำประกันภัยกัน และยังสามารถนำออกมาใช้ได้ในช่วงอายุสัญญาประกันชีวิตเมื่อสัญญาประกันชีวิตนั้นมีมูลค่าเกิดขึ้นแล้ว นอกจากนั้นการประกันชีวิตยังเป็นการลงทุนแฝงอยู่ด้วย เพราะเมื่อทำสัญญาประกันชีวิตไว้แล้วเมื่อครบกำหนดอายุสัญญาก็อาจได้รับเงินมากกว่าจำนวนที่ได้ชำระเบี้ยประกันให้แก่ผู้รับประกัน ในทางปฏิบัตินั้นพอจะแยกประเภทของการประกันชีวิตได้ดังนี้¹⁴

¹⁴ จาก *กฎหมายว่าด้วยประกันภัย* (น. 88), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

2.1.2.1 การประกันชีวิตประเภทสามัญ (Ordinary Life Insurance)

การประกันชีวิตแบบสามัญเป็นการประกันชีวิตรายบุคคลที่มีจำนวนเงินเอาประกันภัยค่อนข้างสูง ตั้งแต่ 50,000 ขึ้นไป ซึ่งเหมาะสมสำหรับผู้ที่มีรายได้ระดับปานกลางขึ้นไป ในการพิจารณาว่าจะรับประกันชีวิตหรือไม่ อาจจะมีการตรวจสอบสุขภาพหรือไม่ตรวจสอบสุขภาพก็ได้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของบริษัท สำหรับการชำระเบี้ยประกันจะสามารถเลือกชำระเบี้ยประกันได้ทั้งแบบรายปี ราย 6 เดือน ราย 3 เดือน หรือรายเดือนก็ได้¹⁵

2.1.2.2 การประกันชีวิตประเภทกลุ่ม (Group Life Insurance)

การประกันชีวิตประเภทกลุ่มเป็นการประกันชีวิตที่กรมธรรม์หนึ่งจะมีผู้เอาประกันชีวิตร่วมกันตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของพนักงานบริษัทเอกชนในการพิจารณารับประกันอาจมีการตรวจสอบสุขภาพหรือไม่ตรวจก็ได้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของบริษัท สำหรับอัตราเบี้ยประกันชีวิตประเภทนี้จะต่ำกว่าทั้งประเภทสามัญและประเภทอุตสาหกรรม¹⁶

2.1.2.3 การประกันชีวิตประเภทอุตสาหกรรม (Industrial Life Insurance)

การประกันชีวิตประเภทอุตสาหกรรมเป็นการประกันชีวิตที่มีจำนวนเงินเอาประกันภัยต่ำตั้งแต่ 10,000-30,000 บาท ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่มีรายได้ปานกลางถึงรายได้ต่ำ เพื่อช่วยเหลือให้ผู้ที่มีรายได้น้อยสามารถทำประกันชีวิตได้ การชำระเบี้ยประกันอาจชำระเป็นรายเดือน และไม่มี การตรวจสอบสุขภาพ ดังนั้น การประกันชีวิตประเภทนี้จะมีระยะเวลารอคอย คือ ถ้าผู้เอาประกันภัยเสียชีวิตด้วยโรคร้ายไข้เจ็บตามธรรมชาติ บริษัทจะไม่จ่ายเงินเอาประกันภัยให้ แต่จะคืนเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันได้ชำระมาแล้วทั้งหมด อัตราเบี้ยประกันชีวิตประเภทนี้จะต่ำกว่าประเภทสามัญและไม่มีการเก็บเบี้ยเพิ่มพิเศษด้วย¹⁷

¹⁵ เกล็ดคลับ..การซื้อประกันชีวิต 2009 (น. 14). เล่มเดิม.

¹⁶ แหล่งเดิม.

¹⁷ แหล่งเดิม.

2.1.3 รูปแบบของกรมธรรม์ประกันชีวิต

รูปแบบของกรมธรรม์ประกันชีวิตจะสามารถแบ่งกรมธรรม์ประกันชีวิตออกได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

2.1.3.1 แบบชั่วระยะเวลา¹⁸ (Term Life Insurance)

การประกันชีวิตแบบชั่วระยะเวลาหรือแบบกำหนดระยะเวลา คือ “การประกันชีวิตที่ให้ความคุ้มครองในชั่วระยะเวลาอันจำกัด โดยบริษัทสัญญาจะจ่ายจำนวนเงินเอาประกันให้ถ้าผู้เอาประกันถึงแก่ความมรณะภายในระยะเวลาของสัญญา” ระยะเวลาแห่งการประกันก่อนข้างต้น เช่น 1 ปี 3 ปี หรือ 5 ปี เป็นต้น แต่อาจทำเป็นสัญญาระยะเวลาถึง 10 ปี 15 ปี หรือ 20 ปี ก็ได้โดยผู้เอาประกันชีวิตต้องชำระเบี้ยประกันเพิ่มขึ้นทุกครั้งที่มีการต่อสัญญาตามอัตราค่าต้นทุนแห่งการประกันที่เพิ่มขึ้นเมื่อผู้เอาประกันมีอายุมากขึ้น เพราะอัตราการตายของผู้ที่มีอายุมากจะสูงกว่าผู้มีอายุน้อยกว่า แต่ถ้าจะเป็นสัญญาที่มีระยะเวลาประกันเกินกว่า 1 ปี ผู้เอาประกันจะเสียเบี้ยประกันในอัตราคงที่ในระยะเวลาของสัญญานั้น ดังนั้นกรมธรรม์ที่มีระยะเวลาประกันยาว ๆ บางบริษัทจึงสามารถเก็บเงินสำรองประกันชีวิตขึ้นได้ แต่จำนวนที่จะเหลือคืนแก่ผู้เอาประกันจะไม่เพิ่มขึ้นในทางตรงกันข้ามจำนวนเงินสำรองประกันชีวิตนี้จะหมดสิ้นลงเมื่อสัญญาลิ้นผลบังคับ ฉะนั้นบริษัทจึงไม่รับประกันชีวิตของบุคคลที่มีอายุเกินกว่า 60 ปี หรือ 65 ปี ผู้เอาประกันอาจได้รับสิทธิที่จะขอต่อหรือแปลงสัญญาโดยไม่ต้องแสดงคุณสมบัติที่จะเอาประกันได้ (Evidence of Insurability) บริษัทต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการรับประกันแบบชั่วระยะเวลานี้ เช่น อาจกำหนดจำนวนเงินที่จะรับประกันขั้นสูงไว้หรือกำหนดอายุของผู้เอาประกันในกรณีที่จะขอต่อสัญญา

การประกันชั่วระยะเวลาเป็นการให้ความคุ้มครองเพื่อสนองความต้องการของผู้เอาประกันในชั่วระยะเวลาสั้น ๆ โดยผู้เอาประกันอาจไม่ต้องแสดงคุณสมบัติที่จะเอาประกันได้ และชำระเบี้ยประกันตามราคาต้นทุนแห่งการประกัน (Cost of Insurance) หรือที่เรียกว่าเบี้ยประกันที่เพิ่มขึ้นทุกครั้งที่มีการต่อสัญญา (Yearly Renewable Premium Plan) การประกันชีวิตแบบนี้มีลักษณะคล้ายกับการประกันวินาศภัยมากกว่าการประกันชีวิตแบบอื่น ๆ เพราะให้ความคุ้มครองระยะสั้น เช่น ตึกหลังหนึ่งทำการประกันอัคคีภัยไว้โดยสัญญามีอายุ 1 ปี คือ ถ้ามีอัคคีภัยเกิดขึ้นทำความเสียหายแก่ตึกหลังนั้นในเวลาใดภายในระยะ 1 ปี ผู้เอาประกันจะได้รับเงินค่าทดแทนจากบริษัทเพื่อความเสียหายนั้น แต่ถ้าไม่มีอัคคีภัยเกิดขึ้นภายในเวลาดังกล่าว บริษัทก็จะหมดพันธะให้ความคุ้มครองเมื่อสัญญาครบอายุ เช่นเดียวกับการประกันชีวิตชั่วระยะเวลามีกำหนด 1 ปี เมื่อพ้น

¹⁸ จาก *หลักการประกันชีวิต* (น. 97), โดย ชูเกียรติ ประมุขผล, 2548, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ระบายนั้นแล้วสัญญาที่จะหมดอายุ เบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันชำระเพื่อความคุ้มครองชั่วระยะเวลา นี้ถือว่าตกเป็นของบริษัททั้งสิ้นในวันสุดท้ายของสัญญา ผู้เอาประกันจะต้องเสียเบี้ยประกันเพิ่มขึ้น ทุกครั้งที่มีการต่อสัญญา เท่ากับจำนวนค่าต้นแห่งการประกันของปีนั้น การที่ต้องเสียเบี้ยประกัน เพิ่มขึ้นนั้น ทำให้การประกันแบบนี้ไม่เป็นที่นิยม เพราะเมื่อถึงระยะหนึ่งเบี้ยประกันจะมีจำนวนเกิน กว่าความสามารถที่ผู้เอาประกันจะพึงจ่ายได้ แต่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันถ้าทำการประกัน ไว้ในขณะที่ยังมีอายุน้อยด้วยการเสียเบี้ยประกันเพียงเล็กน้อย เนื่องจากอัตราภาระหรือค่าต้นทุน แห่งการประกันยังต่ำอยู่ในระยะนี้การประกันชีวิตแบบชั่วระยะเวลาจะให้ความคุ้มครองสูงกว่า การประกันชีวิตแบบอื่นแม้ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง เพราะบริษัทต้องป้องกันการกระทำอันมิชอบของ ผู้เอาประกัน (Adverse Selection) ด้วยเหตุนี้บริษัทจึงไม่รับประกันชีวิตของบุคคลที่อยู่ในวัยชรา เนื่องจากความมรณะอาจเกิดขึ้นได้ (Probability of Death) ง่ายมากขึ้นและเป็นระยะที่ค่าต้นทุนแห่ง การประกันสูงอีกด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการประกันชีวิตชั่วระยะเวลาเป็นการประกันความ ไม่แน่นอนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นการประกันความแน่นอนอย่างสัญญาประกันชีวิตแบบอื่น

การประกันชั่วระยะเวลามีประโยชน์ที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ (1) ความต้องการ คุ้มครองมีเพียงชั่วระยะเวลาเพราะมีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้น หรือ (2) เพื่อสร้างความคุ้มครองไป ชั่วขณะหนึ่งก่อนและขอเปลี่ยนเป็นความคุ้มครองแบบถาวรภายหลัง คือ ผู้เอาประกันต้องการ ความคุ้มครองถาวรระยะยาว แต่ไม่สามารถจ่ายเบี้ยประกันได้ จึงซื้อสัญญาแบบชั่วระยะเวลาไป พลังก่อนจนกว่าจะมีรายได้สูงพอที่จะจ่ายเบี้ยประกันเพื่อความคุ้มครองถาวรได้

2.1.3.2 แบบตลอดชีพ¹⁹ (Whole Life Insurance)

การประกันชีวิตแบบตลอดชีพ คือ เป็นการประกันชีวิตที่ให้ความคุ้มครองตลอดชีวิต ของผู้เอาประกัน ถ้าผู้เอาประกันภัยเสียชีวิตในขณะที่กรมธรรม์มีผลบังคับ บริษัทประกันชีวิตจะ จ่ายจำนวนเงินเอาประกันภัย ให้แก่ผู้รับประโยชน์ วัตถุประสงค์เบื้องต้นของการประกันภัยแบบนี้ เพื่อจัดหาเงินทุนสำหรับจุนเจือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเมื่อผู้เอาประกันภัยเสียชีวิต หรือเพื่อเป็น เงินทุนสำหรับการเจ็บป่วยครั้งสุดท้ายและค่าทำศพ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ตกเป็นภาระของคนอื่น²⁰

ลักษณะสำคัญของการประกันชีวิตแบบตลอดชีพ ก็คือไม่กำหนดระยะเวลาของสัญญา ไว้ชัดเจน แต่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เอาประกันตลอดชีวิต ถ้าเขาเสียชีวิตเมื่อใดจึงจะจ่ายเงินที่ เอาประกันให้แก่ผู้รับประโยชน์ การประกันแบบนี้ให้ประโยชน์ในด้านความคุ้มครองเป็นประการ

¹⁹ จาก *หลักการประกันชีวิต* (น. 91), โดย สุธรรม พงศ์สารานู, พิงใจ พิงพานิช, และวิรัช ฌ สงขลา, 2542, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

²⁰ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย. (ม.ป.ป.). *แบบของการ ประกันชีวิต*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2557, จาก http://www.oic.or.th/th/elearning/inner_life2.php

สำคัญ ประโยชน์ในด้านสะสมก็มีบ้าง แต่ด้อยกว่าด้านคุ้มครอง การประกันแบบนี้ยังสามารถจำแนกออกเป็นชนิดย่อย ๆ อีกหลายชนิด เช่น

(1) การประกันแบบตลอดชีพ ชำระเบี้ยประกันตลอดชีพ (Ordinary Life Insurance) การประกันแบบนี้ ผู้เอาประกันจะต้องชำระเบี้ยประกันไปจนถึงปีที่ตนเสียชีวิต แต่ในทางปฏิบัติหลังจาก 3 ปีแล้ว ผู้เอาประกันจะยุติชำระเบี้ยประกันเมื่อใดก็ได้ โดยการแปรสภาพกรมธรรม์เป็นกรมธรรม์ใช้เงินสำเร็จ ผลก็คือจะทำให้ผู้เอาประกันชีวิตยังคงได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์อยู่ แต่ทุนประกันที่ได้รับในกรณีเสียชีวิตจะลดลงตามส่วน

(2) แบบตลอดชีพจำกัดระยะเวลาชำระเบี้ยประกัน (Limited Payment Life Insurance) หมายความว่า ผู้เอาประกันไม่ต้องชำระเบี้ยประกันตลอดชีพเหมือนกรณีแรก แต่จะชำระในระยะเวลาอันจำกัดหนึ่ง ๆ เช่น ชำระ 15 ปี 20 ปี 25 ปี หรือในบางกรณีก็กำหนดอายุสูงสุดที่จะต้องชำระเบี้ยประกันเอาไว้ หลังจากนั้นไม่ต้องชำระเบี้ยประกัน ถ้าเสียชีวิตเมื่อใดผู้รับประโยชน์จะได้รับเงินตามทุนประกัน การประกันแบบนี้มีข้อดีตรงที่ว่าผู้เอาประกันไม่ต้องรับภาระในการส่งเบี้ยประกันจนตลอดชีวิต เมื่อชำระเบี้ยประกันถึงระยะที่กำหนดไว้แล้วก็ยุติได้ โดยยังคงได้รับความคุ้มครองเต็มตามกรมธรรม์ แต่เบี้ยประกันประเภทนี้จะแพงกว่าเบี้ยประกันของประเภทแรกที่กล่าวไปแล้ว

(3) แบบตลอดชีพแปรสภาพได้ (Convertible Whole Life Insurance) การประกันแบบตลอดชีพที่ตรงที่ว่าผู้ประกันสามารถได้รับความคุ้มครองสูง โดยชำระเบี้ยประกันในอัตราต่ำ แต่จุดอ่อนของการประกันประเภทนี้คือ ผู้เอาประกันไม่มีโอกาสได้ใช้เงินเอง เป็นการทำประกันไว้เพื่อผู้อื่น ถ้าผู้เอาประกันปรารถนาจะใช้เงินเอง เขาจะต้องทำประกันแบบสะสมทรัพย์ ซึ่งเบี้ยประกันสูงกว่าเบี้ยประกันตลอดชีพ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่ไม่มีความสะดวกทางการเงินจึงไม่สามารถทำประกันแบบสะสมทรัพย์ในวงเงินประกันสูง ๆ ได้ การประกันแบบตลอดชีพแปรสภาพได้ก็คือการประกันแบบตลอดชีพจำกัดระยะเวลาชำระเบี้ยประกัน แล้วจึงแปรสภาพเป็นแบบสะสมทรัพย์ ซึ่งอัตราเบี้ยประกันจะสูงกว่าแบบตลอดชีพ การประกันแบบนี้เหมาะสำหรับผู้ที่เพิ่งก่อร่างสร้างตัวใหม่ ยังไม่มีความสามารถที่จะเก็บออมมากนัก ฉะนั้นในขั้นต้นจึงทำประกันแบบตลอดชีพไปก่อน เมื่อเวลาผ่านไปอีกสักระยะหนึ่ง จึงแปรเป็นแบบสะสมทรัพย์

(4) การประกันชีวิตร่วม (Joint Life Insurance) คือการประกันชีวิตร่วมกันเกินกว่า 1 คนในกรมธรรม์ฉบับเดียวกัน อาจมี 2 คนขึ้นไป ในทางปฏิบัติไม่ควรเกิน 4 คน โดยบริษัทจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เมื่อผู้เอาประกันคนหนึ่งถึงแก่กรรม การประกันชีวิตแบบนี้ไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย ส่วนมากเป็นสัญญาการประกันชีวิตตลอดชีพชำระเบี้ยประกันตลอดอายุสัญญาหรือ

ในเวลาจำกัด ไม่รับประกันแบบกำหนดระยะเวลา เพราะการประกันชีวิตเดี่ยวยังมีมูลค่าต้นทุนสูงกว่าเล็กน้อยเท่านั้น การประกันแบบนี้เหมาะสำหรับธุรกิจที่เป็นห้างหุ้นส่วนและสามีภรรยา

(5) Special Whole Life Policy หมายถึง การประกันชีวิตแบบตลอดชีพประเภทหนึ่ง โดยผู้เอาประกันจ่ายเบี้ยประกันถูก จำนวนทุนประกันก็ไม่สูงมากนักหรือจำนวนทุนประกันสูงสุดเท่ากับ 500,000 บาท มีข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ทางบริษัทคำนึงถึงสุขภาพของผู้เอาประกันว่าต้องมีสุขภาพดีจึงจะรับทำการประกันชีวิต

2.1.3.2 แบบสะสมทรัพย์²¹ (Endowment Insurance)

ในการประกันแบบชั่วระยะเวลาและการประกันแบบตลอดชีพนั้น ทางบริษัทผู้รับประกันจะจ่ายเงินให้เมื่อผู้เอาประกันถึงแก่ความตาย ดังนั้นการประกันแบบสะสมทรัพย์จึงวิวัฒนาการและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งก็ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในต่างประเทศรวมถึงในประเทศไทย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการประกันชีวิตทั้งสองแบบข้างต้นแล้ว ปรากฏว่ามีคนสนใจทำการประกันแบบสะสมทรัพย์มากเป็นอันดับหนึ่ง เพราะผู้เอาประกันทราบว่าถ้าเขามีชีวิตอยู่จนถึงวันครบกำหนดตามสัญญา เขจะมีโอกาสได้ใช้เงินที่เขาได้รับจากบริษัท ซึ่งลักษณะสำคัญของการประกันแบบสะสมทรัพย์ คือ มีการกำหนดระยะเวลาของสัญญาที่แน่นอน ถ้าผู้เอาประกันอยู่ครบอายุของสัญญาก็จะได้รับเงินซึ่งเอาประกัน แต่ถ้าเกิดเสียชีวิตลงในระหว่างที่สัญญามีผลบังคับใช้นั้น ผู้รับประกันจะเป็นบุคคลที่รับเงินซึ่งเอาประกันจากบริษัทผู้รับประกัน ซึ่งการประกันประเภทนี้โดยทั่วไปให้ประโยชน์ในด้านสะสมทรัพย์และการคุ้มครอง

ลักษณะของการประกันแบบสะสมทรัพย์มีความคุ้มครอง 2 แบบ คือ (1) การประกันแบบชั่วระยะเวลา (Term Insurance) คือ ซื้อสัญญาที่ว่าผู้รับประกันจะจ่ายจำนวนเงินที่เอาประกันให้ ถ้าผู้เอาประกันถึงแก่กรรมในระหว่างที่สัญญามีผลบังคับ (2) การประกันแบบสะสมทรัพย์แท้จริง (Pure Endowment) คือ ซื้อสัญญาที่ว่าบริษัทจะจ่ายจำนวนเงินที่เอาประกันให้ ถ้าผู้เอาประกันมีชีวิตอยู่รอดพ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ นั้น บริษัทจะฟื้นความรับผิดชอบที่จะจ่ายเงินจำนวนนี้ถ้าผู้เอาประกันถึงแก่กรรมภายในระหว่างที่สัญญามีผลบังคับ

การประกันแบบสะสมทรัพย์อาจแบ่งออกได้ตามลักษณะของวันครบอายุของกรมธรรม์ (Maturity Date) 2 ประการ คือ (1) สัญญาที่ครบอายุเมื่อผู้เอาประกันมีอายุที่กำหนดไว้ เช่น 55 ปี หรือ 60 ปี (2) สัญญาที่ครบอายุเมื่อสิ้นจำนวนปีที่กำหนดไว้ เช่น 10 ปี 20 ปี หรือ 30 ปี โดยสัญญาแบบแรกเป็นสัญญาระยะยาวและผู้เอาประกันจะเลือกทำสัญญาแบบนี้ระหว่างที่สามารถประกอบอาชีพได้ ระยะเวลาแห่งสัญญาก่อนทำเกินกว่าระยะที่ผู้เอาประกันจะหาเลี้ยงชีพได้ ดังนั้น

²¹ หลักการประกันชีวิต (น. 95). เล่มเดิม.

ประโยชน์ของผู้เอาประกันแบบนี้ คือ ผู้เอาประกันสามารถสะสมทรัพย์ไว้เพื่อใช้จ่ายเมื่อชราภาพลง ส่วนสัญญาแบบที่สองนั้นเป็นสัญญาระยะสั้น ปกติจะเป็นไปเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสนองความต้องการของผู้เอาประกันบางอย่าง เช่น สะสมทรัพย์ไว้เพื่อมาไถ่ถอนทรัพย์ที่จำนองไว้หรือใช้หนี้สินอื่น ๆ เป็นต้น

2.1.3.4 แบบเงินได้ประจำ²² (Annuity Insurance)

การประกันชีวิตแบบเงินได้ประจำอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “การประกันชีวิตแบบบำนาญ” โดยการประกันแบบเงินได้ประจำหรือการประกันแบบบำนาญ คือ สัญญาที่มีข้อกำหนดไว้ว่า บริษัทประกันจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เพื่อเป็นรายได้สำหรับเลี้ยงชีพให้แก่ผู้เอาประกันภัย โดยจ่ายเป็นงวด เป็นระยะสม่ำเสมอ ภายในช่วงเวลาหนึ่งซึ่งบ่งเจาะจงไว้โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ผู้เอาประกันไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติเนื่องจากความชรา

การประกันแบบเงินได้ประจำนั้น บริษัทผู้รับประกันจะจ่ายเงินผลประโยชน์เป็นประจำแก่ผู้เอาประกันชั่วระยะเวลาที่กำหนดไว้หรือตลอดชีพของผู้เอาประกันเอง โดยเริ่มจ่ายเมื่อถึงระยะเวลาที่กำหนดหรือเมื่อมีเหตุการณ์ที่สัญญาไว้เกิดขึ้นและผู้รับประโยชน์ก็คือผู้เอาประกันนั่นเอง แต่มีบางกรณีที่ผู้รับประโยชน์มิใช่ผู้เอาประกัน ดังนั้นสัญญาการประกันแบบนี้เป็นสัญญาเพื่อจัดรายได้ประจำแก่ผู้เอาประกัน ทั้งนี้การจ่ายเงินผลประโยชน์นั้นจะเริ่มเมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งที่กำหนดไว้ เช่น ให้บริษัทเริ่มจ่ายเมื่อผู้เอาประกันอายุครบ 60 ปี หรือเมื่อมีเหตุการณ์อันหนึ่งดังที่ระบุไว้ในสัญญา เช่น กำหนดว่าให้บริษัทเริ่มจ่ายเงินให้เมื่อผู้เอาประกันทุพพลภาพหรือเจ็บไข้ได้ป่วย เพราะผู้เอาประกันย่อมไม่มีความสามารถที่จะจ่ายเบี้ยประกันต่อไปได้จนครบกำหนดและบริษัทก็กระทำเพื่อชังใจและเป็นการช่วยเหลือผู้เอาประกันด้วย

การประกันแบบเงินได้ประจำนี้ มีอยู่ 2 ประเภท²³ คือ

1. การประกันแบบเงินได้ประจำจ่ายทันที (Immediate Annuity Payment) โดยการประกันแบบเงินได้ประจำจ่ายทันที บริษัทจะจ่ายเงินได้ประจำ (บำนาญ) งวดแรกให้ทันทีที่กระทำสัญญาและผู้เอาประกันได้ชำระเบี้ยประกันครบถ้วนแล้ว แต่โดยปกติบริษัทจะเริ่มจ่ายเงินได้ประจำงวดแรกให้เท่ากับระยะเวลาของเงินได้ประจำที่บริษัทจะพึงจ่ายแต่ละงวดนั้น เช่น สัญญาจะจ่ายเงินได้ประจำเป็นเดือนหรือรายปี บริษัทจะจ่ายเงินได้ประจำงวดแรกให้แก่ผู้เอาประกันเมื่อสิ้นระยะ 1 เดือน หรือ 1 ปี นับแต่วันที่สัญญามีผลบังคับแล้วแต่กรณี

²² แหล่งเดิม.

²³ หลักการประกันชีวิต (น. 132). เล่มเดิม.

การประกันชีวิตแบบนี้ผู้เอาประกันมีโอกาสเลือกให้บริษัทจ่ายเงินได้ประจำในแบบต่าง ๆ กัน ดังนี้

(1) ให้บริษัทจ่ายเงินได้ประจำเป็นงวด ๆ ไปตลอดชีพของผู้เอาประกัน และหากความมรณะเกิดขึ้นก่อนที่เงินต้นทุนที่มีไว้กับบริษัทจะสลายตัวหมด บริษัทก็ไม่ต้องคืนเงินส่วนที่เหลือให้แก่ทายาทของผู้เอาประกัน (Life Annuity without Refund หรือ Straight Life Annuity) แม้ว่าผู้เอาประกันจะถึงแก่ความมรณะเมื่อได้รับเงินได้ประจำเพียงงวดเดียวก็ตาม ฉะนั้นการประกันชีวิตแบบนี้จึงไม่มีมูลค่าเวนคืนเงินสด หรือสิทธิที่ผู้เอาประกันจะกู้ยืมเงินจากบริษัทได้

(2) ให้บริษัทจ่ายเงินได้ประจำเป็นงวด ๆ ไปตลอดชีพของผู้เอาประกันและจะจ่ายเงินต้นทุนส่วนที่เหลือหากผู้เอาประกันมรณะก่อนที่เงินต้นทุนนั้นจะหมดสิ้นคืนแก่ผู้รับประโยชน์หรือทายาทของผู้เอาประกัน โดยผ่อนจ่ายคืนเป็นงวด ๆ จนกว่าเงินต้นทุนนั้นจะหมดสิ้น (Life Annuity with Installment Refund) แต่บริษัทอาจสัญญาจะจ่ายเงินต้นทุนส่วนที่เหลือคืนแก่ผู้รับประโยชน์หรือทายาทให้หมดสิ้นทันทีก็ได้ เรียกว่า Cash Refund Annuity วิธีนี้ผู้รับประโยชน์จะได้รับเงินน้อยกว่าวิธีข้างต้นเพราะบริษัทจะไม่คืนส่วนอันเป็นดอกผลที่ได้จากการนำเงินส่วนที่เหลือไปลงทุนเพราะบริษัทต้องคืนเงินต้นทุนที่เหลือคืนแก่ผู้รับประโยชน์ทันที

(3) ให้บริษัทจ่ายเงินได้ประจำเป็นงวด ๆ ไปตลอดชีวิตของผู้เอาประกันและหากความมรณะได้เกิดขึ้นก่อนระยะเวลาประกันการจ่ายเงิน (Guarantee) บริษัทก็จะยังคงจ่ายเงินได้ประจำนั้นไปจนถึงระยะเวลาการันตีนั้น เช่น บริษัทสัญญาจะจ่ายเงินได้ตลอดชีพให้แก่ผู้เอาประกันและสัญญาด้วยว่าหากผู้เอาประกันมรณะก่อนที่จะได้รับเงินได้ประจำครบ 20 ปี ก็จะจ่ายเงินได้ประจำให้แก่ทายาทแทนต่อไปอีกจนครบ 20 ปี แต่หากผู้เอาประกันมีชีวิตรอดอยู่เกินกว่า 20 ปี ก็จะจ่ายเงินได้ประจำให้แก่ผู้เอาประกันต่อไปเรื่อย ๆ จนถึงแก่ความมรณะ

2. การประกันแบบเงินได้ประจำยังไม่จ่ายทันที (Deferred Annuity Payment) คือผู้เอาประกันซื้อกรมธรรม์ประกันชีวิตแบบนี้ไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดให้บริษัทเริ่มจ่ายเงินได้ประจำในอนาคตอันไกล เช่น เข้าซื้อสัญญาเมื่ออายุ 25 ปี และบริษัทจะเริ่มจ่ายเงินได้ประจำให้เมื่อผู้เอาประกันอายุ 60 ปี เป็นต้น ฉะนั้นผู้เอาประกันจะชำระเบี้ยประกันให้ครบถ้วนเสียในวันที่เขาทำสัญญาเมื่ออายุ 25 ปี หรือจะชำระเป็นงวด ๆ ในแบบเบี้ยประกันอัตราคงที่จนถึงอายุ 60 ปีก็ได้ ในระหว่างนั้นบริษัทจะได้นำเบี้ยประกันไปลงทุนเพื่อนำดอกผลมาสะสมเพิ่มจำนวนเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันได้ชำระมาแล้ว มีจำนวนพอเพียงที่บริษัทจะจ่ายเป็นเงินได้ประจำแก่ผู้เอาประกันในอนาคต แต่ในเวลาที่บริษัทจ่ายเงินได้ประจำนี้ก็ยังนำเงินที่เหลือไปลงทุนหาดอกผลได้อีก ทำให้การสลายตัวของเงินต้นทุนนี้ช้าลง บริษัทจึงสามารถสัญญาว่าจะจ่ายเงินได้ประจำแก่ผู้เอาประกัน

ไปตลอดชีวิตได้ ฉะนั้นการประกันแบบนี้จึงเป็นการสร้างเงินเพื่อออมไว้ใช้ในอนาคตอย่างแท้จริง และมีลักษณะของการลงทุนอย่างมากอยู่ด้วย

2.1.4 ประโยชน์ของการประกันชีวิต

1. ประโยชน์ในการออม กล่าวคือ จำนวนเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันได้ชำระให้แก่บริษัททุกงวดนั้น ส่วนหนึ่งจะถูกจัดสรรเป็นค่าคุ้มครอง หรือส่วนเฉลี่ยในการชดใช้การตายประจำปี ส่วนที่เหลือจะเป็นเงินเก็บออมในกรมธรรม์ ซึ่งโดยปกติแล้วเมื่อผู้เอาประกันได้ชำระเบี้ยประกันมาเป็นระยะเวลา 3 ปีแล้วก็จะมีเงินจำนวนหนึ่งเก็บออมไว้ และจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามจำนวนปีที่มากขึ้น ซึ่งผู้เอาประกันได้รับสิทธิอยู่ตลอดเวลาที่จะขอยุติสัญญาแล้วขอรับเงินออมที่มีสะสมอยู่ซึ่งเรียกว่าค่าเวนคืนกรมธรรม์นั่นเอง

2. เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของครอบครัว ในกรณีที่หัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตย่อมทำให้รายได้ที่เคยมอบให้แก่ครอบครัวเป็นประจำต้องสิ้นสุดลง แต่ค่าใช้จ่ายประจำครอบครัวยังมีอยู่ต่อไป เช่น ค่าเช่าบ้าน ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ค่ายารักษาโรค เป็นต้น หากหัวหน้าครอบครัวมีการทำประกันชีวิตไว้ เงินจากการทำประกันชีวิตก็จะเข้ามาทดแทนรายได้ส่วนนี้ได้ เนื่องจากการประกันชีวิตเป็นการชดใช้การสูญเสียรายได้จากเหตุของการเสียชีวิต ซึ่งจะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของครอบครัวไปได้บ้างสักกระยะหนึ่ง

3. การประกันชีวิตช่วยปลูกฝังให้เกิดความรักและความรู้สึกรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งเป็นกำลังหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวควรจะมีความรักและความรับผิดชอบต่ออย่างเต็มที่ต่อบุคคลในครอบครัว เช่น ภรรยา บุตร โดยหัวหน้าครอบครัวต้องไม่คำนึงถึงแต่ความสุขเฉพาะหน้าของสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น หากยังต้องคำนึงถึงความสุขและความมั่นคงในอนาคตของบุคคลเหล่านั้นด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็ต้องหาหลักประกันให้แก่ครอบครัว แม้หัวหน้าครอบครัวจะไม่มีชีวิตอยู่ บุคคลที่อยู่ข้างหลังก็สามารถมีความสุขและความมั่นคงปลอดภัยได้จากการได้รับเงินที่ทำประกันชีวิตไว้

4. ธุรกิจประกันชีวิตเป็นธุรกิจในรูปแบบของการระดมทุนภายในประเทศชนิดหนึ่ง กล่าวคือ เงินเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันชีวิตได้ชำระให้แก่บริษัท เมื่อนำมารวมกันแล้วก็จะเงินก้อนใหญ่สามารถให้รัฐบาลหรือเอกชนกู้ยืมไปประกอบธุรกรรมต่าง ๆ ได้และเงินเบี้ยประกันที่บริษัทได้รับจากผู้เอาประกันชีวิตเป็นเงินที่ฝากในระยะเวลาเหมาะสมที่จะให้กู้ยืมไปลงทุนได้

2.2 การก่อให้เกิด ความสมบูรณ์และการสิ้นสุดของสัญญาประกันชีวิต

2.2.1 การก่อให้เกิดสัญญาประกันชีวิต

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลงลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่...” กล่าวคือ กฎหมายมิได้บังคับว่าสัญญาประกันภัยจะต้องทำตามแบบอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ต้องทำเป็นหนังสือ เพียงแต่ถ้าไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือจะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้เท่านั้น ฉะนั้นการทำสัญญาประกันภัยจึงต้องปฏิบัติตามหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา กล่าวคือ คู่สัญญาต้องเป็นบุคคลตามกฎหมาย ต้องมีความสามารถในการทำนิติกรรม หากความสามารถในการทำนิติกรรมมีความบกพร่องหรือถูกจำกัดโดยกฎหมาย ก็ต้องได้มีการแก้ไขข้อบกพร่องหรือข้อจำกัดนั้นให้สมบูรณ์ตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ การแสดงเจตนาเข้าทำสัญญาด้วยคำเสนอและคำสนองต้องเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ถูกต้องตรงตามที่คู่สัญญาต้องการแสดงเจตนา และปราศจากกมลฉ้อฉลหรือการข่มขู่ เมื่อคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกัน สัญญาถือว่าได้เกิดขึ้น

คู่สัญญาในสัญญาประกันชีวิตมี 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้เอาประกันกับฝ่ายผู้รับประกัน คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องแสดงเจตนาในการทำสัญญาด้วยการทำความตกลงในหัวข้อสำคัญต่าง ๆ ของสัญญา เช่น เหตุในการใช้เงินตามสัญญา จำนวนเงินที่เอาประกัน จำนวนเบี้ยประกัน ระยะเวลาแห่งสัญญาประกัน วิธีการชำระเบี้ยประกัน เป็นต้น เมื่อคู่สัญญาได้ตกลงกันในเรื่องสำคัญของสัญญาดังกล่าวแล้ว สัญญาประกันก็เกิดขึ้นทันที มีผลผูกพันคู่สัญญาทุกประการ แม้ว่าคำเสนอคำสนองจะไม่ได้ทำเป็นหนังสือก็ตาม

ในทางปฏิบัติ ก่อนที่จะมีการทำประกันชีวิต ตัวแทนประกันชีวิต²⁴ จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการเสนอขายประกันชีวิตให้บุคคลที่ตัวแทนประกันชีวิตไปพบ ซึ่งบุคคลที่ตัวแทนประกันชีวิตไปพบเพื่อเสนอขายประกันชีวิตนั้นเรียกว่า “ผู้มุ่งหวัง” ซึ่งผู้มุ่งหวังทุกคนไม่ได้ตัดสินใจซื้อประกันชีวิตทั้งหมด และผู้มุ่งหวังที่ตัดสินใจซื้อประกันชีวิตนั้น อาจกล่าวได้ว่าเขาได้ตอบสนองต่อข้อเสนอของตัวแทนประกันชีวิตเท่านั้น ยังไม่ใช่การตอบสนองที่จะก่อให้เกิดสัญญาเพราะในแง่ของสัญญาประกันชีวิตนั้น ตัวแทนประกันชีวิตไม่ใช่ผู้เสนอและผู้มุ่งหวังก็ไม่ใช่ผู้ตอบสนอง เนื่องจากตัวแทนประกันชีวิตเป็นเพียงผู้ซึ่งบริษัทประกันชีวิตมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคล

²⁴ ผู้ที่ประสงค์จะเป็นตัวแทนประกันชีวิตจะต้องยื่นคำขอรับใบอนุญาตเป็นตัวแทนประกันชีวิตของบริษัทประกันชีวิตนั้นต่อนายทะเบียนพร้อมหนังสือแสดงความต้องการของบริษัทประกันชีวิตนั้นและต้องเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับการประกันชีวิตตามหลักสูตรและวิธีการที่นายทะเบียนกำหนด ซึ่งตัวแทนประกันชีวิตนั้นมีหน้าที่ในการชักชวนให้บุคคลเข้าทำสัญญาประกันชีวิตกับบริษัทประกันชีวิต.

เข้าทำสัญญาประกันชีวิตกับบริษัทเท่านั้น ดังนั้นการที่ผู้มุ่งหวังตัดสินใจซื้อประกันชีวิตจึงเป็นเพียงการตอบสนองต่อการขายเท่านั้นซึ่งยังไม่สามารถทำให้เกิดสัญญาประกันชีวิตขึ้นได้ ในกรณีที่ผู้มุ่งหวังตัดสินใจซื้อประกันชีวิต บทบาทของเขาต่อการทำสัญญาที่เกิดขึ้น ซึ่งถูกเรียกว่า “ผู้ขอเอาประกัน” และการที่จะขอเอาประกันชีวิตได้นั้นจะต้องประกอบด้วย การกรอกแบบคำขอเอาประกัน (Proposal Forms) ลงลายมือชื่อในแบบคำขอเอาประกัน, การแถลงสุขภาพของตนเองและชำระเบี้ยประกันงวดแรก ดังนั้นแบบคำขอเอาประกันตามปกติจึงถือเป็นคำเสนอ จากนั้นตัวแทนประกันชีวิตจะเป็นผู้รวบรวมคำขอเอาประกัน คำแถลงเกี่ยวกับสุขภาพของผู้เอาประกันและเบี้ยประกันงวดแรกส่งให้แก่บริษัทเพื่อให้บริษัทผู้รับประกันพิจารณา โดยบริษัทในที่นี้ก็จะถูกเรียกว่า “ผู้รับประกัน” ซึ่งจัดเป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง หากคำขอเอาประกันของผู้ขอเอาประกันได้รับการตอบสนอง สัญญาประกันก็จะเกิดขึ้นทันที และทันทีที่เกิดสัญญาประกันขึ้นผู้ขอเอาประกันจะถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “ผู้เอาประกัน” ซึ่งผู้เอาประกันสามารถระบุชื่อผู้รับประกันหรือไม่ได้ ดังนั้นสัญญาประกันชีวิตจึงเป็นสัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้รับประกันกับผู้เอาประกัน แต่มีผู้เกี่ยวข้องกับสัญญาประกัน 3 ฝ่าย คือ ผู้รับประกัน ผู้เอาประกัน และผู้รับประกัน และประกันชีวิตถือเป็นสัญญาต่างตอบแทน กล่าวคือ ผู้รับประกันตอบแทนผู้เอาประกันโดยการชดใช้จำนวนเงินเอาประกันให้หากเกิดเหตุการณ์ที่สัญญาไว้ และฝ่ายผู้เอาประกันก็ตอบแทนผู้รับประกันด้วยการชำระเบี้ยประกัน²⁵ หนึ่งในการกรอกแบบคำขอเอาประกันนั้นต้องกรอกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวของผู้เอาประกันโดยแถลงความจริงทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติสุขภาพและการรักษาพยาบาลอย่างถูกต้องครบถ้วนและในกรณีที่ตัวแทนบริษัทผู้รับประกันเป็นผู้กรอกแบบคำขอเอาประกันชีวิตแทนผู้เอาประกัน ผู้เอาประกันต้องตรวจสอบความถูกต้องก่อนลงชื่อในแบบคำขอนั้นด้วย

ในกรณีที่ผู้ขอเอาประกันกรอกแบบคำขอเอาประกันและแถลงข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของตนพร้อมทั้งชำระเบี้ยประกันงวดแรกแล้ว และตัวแทนประกันชีวิตรวบรวมส่งให้แก่บริษัทผู้รับประกัน แต่บริษัทผู้รับประกันเห็นควรรับประกันชีวิตคนละแบบกับที่มีการขอเอาประกันชีวิตจึงเสนอแบบประกันชีวิตแบบใหม่พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขใหม่ จะถือว่าเป็นการไม่รับคำเสนอของผู้เอาประกัน และถือเป็นคำเสนอขึ้นใหม่ ซึ่งหากผู้เอาประกันปฏิเสธไม่รับแบบประกันหรือเงื่อนไขดังกล่าว สัญญาประกันชีวิตก็จะไม่เกิดขึ้น แต่หากผู้เอาประกันตอบสนองโดยการลงนามรับเงื่อนไขตามที่บริษัทประกันเสนอ สัญญาประกันชีวิตก็จะเกิดขึ้นทันที จึงกล่าวได้ว่า สัญญาประกันชีวิตจะเกิดขึ้นเมื่อมีการสนองรับ

²⁵ จาก คู่มือตัวแทนประกันชีวิต (น. 74), โดย สมาคมประกันชีวิตไทย, 2535, กรุงเทพฯ.

2.2.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสัญญาประกันชีวิต

สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาประกันภัยอย่างหนึ่ง เป็นสัญญาประเภทผู้รับประกันภัยตกลงไว้ว่าจะใช้เงินจำนวนแน่นอนซึ่งกำหนดไว้ล่วงหน้า หากมีกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นตามเงื่อนไขในสัญญาและเมื่อสัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาประกันภัย บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 20 หมวด 1 ว่าด้วยบทเบ็ดเสร็จทั่วไป ตั้งแต่มาตรา 861 ถึงมาตรา 867 จึงต้องนำมาใช้กับสัญญาประกันชีวิตด้วย ซึ่งมาตรา 862 ได้ระบุถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสัญญาประกันไว้ 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้รับประกันภัย ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประโยชน์ ซึ่งบุคคลแต่ละฝ่ายมีความหมายดังนี้

“มาตรา 862 ตามข้อความในลักษณะนี้

คำว่า “ผู้รับประกันภัย” ท่านหมายความว่า คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้

คำว่า “ผู้เอาประกันภัย” ท่านหมายความว่า คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย

คำว่า “ผู้รับประโยชน์” ท่านหมายความว่า บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินใช้ให้

อนึ่ง ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประโยชน์นั้น จะเป็นบุคคลคนหนึ่งคนเดียวก็ได้”

2.2.2.1 ผู้รับประกันภัย (Insurer)

บุคคลผู้ที่จะเข้ามาบริหารความเสี่ยงภัยในฐานะผู้รับประกันภัยต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องการประกันภัยเป็นอย่างดี และต้องมีความมั่นคงในทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะบริหารจัดการได้ ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับผู้เอาประกันภัยและสังคม พร้อมทั้งสามารถเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชนได้ ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งคู่สัญญาฝ่ายผู้รับประกันที่มีลักษณะดังกล่าว ภาครัฐจึงได้ตรากฎหมายกำหนดคุณสมบัติของคู่สัญญาฝ่ายผู้รับประกันภัยไว้โดยเฉพาะ²⁶ ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 มาตรา 7 ซึ่งบัญญัติว่า “การประกอบธุรกิจประกันชีวิตจะกระทำมิได้เมื่อได้จัดตั้งขึ้นในรูปบริษัทมหาชนจำกัดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัดและโดยได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตจากรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี” ฉะนั้นผู้รับประกันจะต้องมีคุณสมบัติ คือ ต้องเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทมหาชนจำกัดเท่านั้นและต้องได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจประกันชีวิตจากรัฐมนตรีโดยอนุมัติ

²⁶ กฎหมายว่าด้วยประกันภัย (น. 37). เล่มเดิม.

คณะรัฐมนตรี ดังนั้นถ้ามีการทำสัญญาประกันชีวิตกับผู้รับประกันที่ขาดคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ผลของสัญญาประกันชีวิตก็จะเป็นโมฆะ²⁷

2.2.2.2 ผู้เอาประกันภัย

เงื่อนไขแห่งการใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิตนั้นคือ อาศัยความทรงชีพหรือความมรณะของบุคคล²⁸ ดังนั้นผู้เอาประกันชีวิตจึงหมายถึงบุคคลธรรมดาตามกฎหมายเท่านั้น ไม่รวมถึงนิติบุคคลด้วย โดยผู้เอาประกันชีวิต หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะส่งเบี้ยประกันเป็นการตอบแทนการที่ผู้รับประกันภัยตกลงเข้ารับเสี่ยงภัยให้ และเนื่องจากการเข้าทำสัญญาประกันนั้นเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่จะเป็นผู้เอาประกันได้จึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถตามกฎหมายในอันที่จะทำนิติกรรมให้มีผลผูกพันได้ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะ²⁹ แล้วตามกฎหมาย หากยังเป็นผู้เยาว์อยู่ก็จะต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนหรือในกรณีคนไร้ความสามารถก็ต้องให้ผู้อุปถัมภ์เป็นผู้ทำแทน เป็นต้น³⁰ ในทางปฏิบัติมักจะพบว่าผู้เอาประกันภัยอาจให้บุคคลอื่นชำระเบี้ยประกันภัยแทนให้ แต่การชำระเบี้ยประกันแทนนั้น ถ้าไม่ได้ตกลงให้ผู้ชำระเบี้ยประกันเป็นผู้ร่วมเอาประกันด้วยแล้ว ผู้ชำระเบี้ยประกันย่อมไม่มีนิติสัมพันธ์กับผู้รับประกัน และหาอาจเรียกร้องให้ผู้รับประกันชำระค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ไม่³¹

2.2.2.3 ผู้รับประโยชน์

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 862 ผู้รับประโยชน์คือ “บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินใช้ให้” ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประโยชน์จะเป็นบุคคลคนหนึ่งคนเดียวกันก็ได้ เพราะผู้รับประโยชน์เป็นเพียงบุคคลที่ผู้เอาประกันชีวิตกำหนดให้เป็นผู้ได้รับจำนวนเงินใช้ให้จากผู้รับประกันชีวิตตามสัญญาประกันชีวิตที่ทำขึ้น ผู้เอาประกันชีวิตจึงสามารถกำหนดให้ตนเป็นผู้รับประโยชน์หรือจะให้บุคคลอื่นเป็นผู้รับประโยชน์ก็ได้ สำหรับกรณีผู้รับประโยชน์ที่เป็นบุคคลอื่น กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องมีความเกี่ยวข้องหรือต้องมีส่วนได้เสียกับผู้เอาประกันชีวิตแต่อย่างใด จึงเป็นสิทธิของผู้เอาประกันชีวิตที่จะระบุให้บุคคลใดก็ได้เป็น

²⁷ คำพิพากษาฎีกา ที่ 4211-4212/2528.

²⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 889 “ในสัญญาประกันชีวิตนั้น การใช้จำนวนเงินยอมอาศัยความทรงชีพ หรือมรณะของบุคคลคนหนึ่ง.”

²⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุสี่สิบปีบริบูรณ์.”

³⁰ จาก คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (น. 36), โดย ไชยยศ เหมะรัชตะ, 2551, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

³¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 2664/2517.

ผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิต³² โดยในกรมธรรม์ 1 ฉบับจะมีผู้รับประโยชน์กี่คนก็ได้ ไม่จำกัดจำนวนและผู้เอาประกันสามารถเปลี่ยนผู้รับประโยชน์ได้เสมอ เว้นแต่เป็นกรมธรรม์ชนิด เปลี่ยนแปลงผู้รับประโยชน์ไม่ได้ หรือผู้เอาประกันจะไม่ระบุผู้รับประโยชน์ในกรมธรรม์เลยก็ได้เช่นกัน ซึ่งข้อแตกต่างระหว่างการระบุและไม่ระบุผู้รับประโยชน์ในกรมธรรม์ก็คือ ถ้ากรมธรรม์ไม่ระบุตัวผู้รับประโยชน์ ผลประโยชน์จากกรมธรรม์ฉบับนั้นทั้งหมดจะตกสู่กองมรดกของผู้เอาประกัน ซึ่งเจ้าหน้าที่ของผู้เอาประกันสามารถเรียกร้องให้ชำระหนี้ได้เต็มตามจำนวนหนี้ แต่หากกรมธรรม์มีการระบุตัวผู้รับประโยชน์ไว้ เจ้าหน้าที่ของผู้เอาประกันจะเรียกร้องให้ชำระหนี้ได้เฉพาะในส่วนของผู้เอาประกันที่ผู้เอาประกันได้ชำระไว้เท่านั้น³³

2.2.3 ความสมบูรณ์ของสัญญาประกันชีวิต

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 863 บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั้น ไซ้ ท่านว่ายอมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด” หมายความว่า การทำประกันชีวิตนั้นบุคคลที่จะเป็นคู่สัญญาในฝ่ายของผู้เอาประกันชีวิตต้องมีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตของผู้ที่ตนเอาประกันไว้ โดยถ้ามีความตายเกิดขึ้นจะทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนมาถึงผู้ที่เอาประกัน เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับตัวบุคคลที่เอาประกันชีวิตไว้ ซึ่งสัญญาประกันชีวิตนั้นมีความมุ่งหมายที่จะช่วยบรรเทาผลร้ายหรือชดเชยความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกัน โดยการแบ่งเฉลี่ยความเสียหายในระหว่างผู้เอาประกันด้วยกัน หากไม่มีบทบัญญัติว่าผู้เอาประกันต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันไว้ จะทำให้สัญญาประกันกลายเป็นการพนันไป ดังนั้นการที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีส่วนได้เสียในการทำประกันชีวิตก็เพื่อป้องกันมิให้เข้าลักษณะเป็นการพนันขั้นต่อซึ่งขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยการอาศัยชีวิตของคนอื่นเป็นเครื่องมือในการเสี่ยงโชคและป้องกันมิให้เกิดการฆาตกรรมเพื่อมุ่งหวังเงินที่ทำประกันชีวิต

³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2447/2516

³³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 897 “ถ้าผู้เอาประกันภัยได้เอาประกันภัยไว้โดยกำหนดว่าเมื่อตนถึงซึ่งความมรณะให้ใช้เงินแก่ทายาททั้งหลายของตนโดยมิได้เจาะจงระบุชื่อผู้หนึ่งผู้ใดไว้ ไซ้ จำนวนเงินอันจะพึงใช้หนี้ ท่านให้ฟังเอาเป็นสินทรัพย์ส่วนหนึ่งแห่งกองมรดกของผู้เอาประกันภัยซึ่งเจ้าหน้าที่จะเอาใช้หนี้ได้

ถ้าได้เอาประกันภัยไว้ โดยกำหนดว่าให้ใช้เงินแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง ท่านว่าเฉพาะแต่จำนวนเงินเบี้ยประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัยได้ส่งไปแล้วเท่านั้นจักเป็นสินทรัพย์ส่วนหนึ่งแห่งกองมรดกของผู้เอาประกันภัยอันเจ้าหน้าที่จะเอาใช้หนี้ได้.”

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาส่วนได้เสียของสัญญาประกันชีวิตนั้น แยกพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

1. การประกันชีวิตของตนเอง ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาคือ บุคคลทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนเองเสมอ ผู้เอาประกันชีวิตย่อมมีสิทธิที่จะกำหนดจำนวนเงินที่ตนต้องการให้ผู้รับประกันชีวิตจ่ายให้กับตนเองหรือผู้รับประโยชน์ไว้ได้โดยไม่จำกัดจำนวน โดยกรณีที่ผู้เอาประกันขอเอาประกันชีวิตตนเองในจำนวนสูง ๆ ผู้รับประกันจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความสามารถในการชำระเบี้ยประกัน และพฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย

2. การประกันชีวิตของบุคคลอื่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาคือ ผู้ที่จะทำประกันชีวิตบุคคลอื่นได้นั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่ตนเอาประกันชีวิตถึงขนาดมีส่วนได้เสียตามกฎหมายในชีวิตของบุคคลนั้นด้วย โดยการตายของบุคคลนั้นจะมีผลกับผู้ทำประกันชีวิตให้ผู้นั้นได้รับผลกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิต ชีวิตความเป็นอยู่หรือเศรษฐกิจของผู้เอาประกันชีวิต³⁴ โดยส่วนได้เสียในชีวิตของผู้นั้นนี้อาจพิจารณาจากความสัมพันธ์ทางครอบครัว เช่น บิดามารดา และบุตร ซึ่งกฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ต่อกันไว้หลายประการ เช่น บิดามารดาต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรและให้การศึกษาแก่บุตรผู้เยาว์³⁵ และบุตรก็มีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา³⁶ เป็นต้น ดังนั้นบิดามารดา่อมเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของบุตรและบุตรก็เป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของบิดามารดาเช่นกัน หรือในกรณีคู่สมรส ซึ่งกฎหมายกำหนดให้สามีและภรรยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยาและต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน³⁷ ดังนั้นสามีภรรยาจึงถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางครอบครัวแล้วยังมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจ เช่น นายจ้างลูกจ้าง โดยนายจ้างย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างเนื่องจากตัวลูกจ้างมีความผูกพันตามกฎหมายที่จะต้องทำงานให้แก่ นายจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน และนายจ้างกับลูกจ้างมีสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ต่อกันตามกฎหมาย ดังนั้น นายจ้างจึงมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้าง³⁸ เป็นต้น

ผลของการทำสัญญาประกันชีวิตโดยไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้ที่เอาประกันชีวิตคือ สัญญาประกันชีวิตนั้นย่อมไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด³⁹ กล่าวคือ ผู้รับประกันจะเรียกให้

³⁴ กฎหมายว่าด้วยประกันภัย (น. 43). เล่มเดิม.

³⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1564.

³⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1563.

³⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1461.

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 64/2516 (ประชุมใหญ่).

³⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 863.

ผู้เอาประกันชำระเบี้ยประกันไม่ได้และผู้รับประกันก็ไม่มีหน้าที่จะต้องใช้เงินตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ให้แก่ผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์ในกรณีที่ผู้ถูกประกันชีวิตถึงแก่ความตาย

2.2.4 เบี้ยประกันภัยและการกำหนดเบี้ยประกันภัย

พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 30 บัญญัติว่า “อัตราเบี้ยประกันภัยที่บริษัทกำหนดต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน

อัตราเบี้ยประกันภัยที่นายทะเบียนเห็นชอบไว้แล้ว เมื่อนายทะเบียนเห็นสมควรหรือเมื่อบริษัทร้องขอ นายทะเบียนจะสั่งให้เปลี่ยนอัตรานั้นเสียใหม่ก็ได้ การเปลี่ยนอัตราใหม่ไม่มีผลกระทบต่อกรมธรรม์ประกันภัยที่ได้กำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยที่นายทะเบียนให้ความเห็นชอบไว้ก่อนแล้ว” แสดงให้เห็นว่าบริษัทผู้รับประกันไม่มีโอกาสที่จะกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยได้ตามใจชอบ แต่จำเป็นต้องให้นายทะเบียน (คือ เลขาธิการคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือผู้ซึ่งเลขาธิการคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยมอบหมาย⁴⁰) ให้ความเห็นชอบอัตราเบี้ยประกันภัยที่จะกำหนดขึ้น และอัตราเบี้ยประกันภัยที่จะเปลี่ยนแปลงใหม่ด้วย เพื่อควบคุมและป้องกันมิให้บริษัทผู้รับประกันภัยกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยสูงหรือต่ำเกินไป อันส่งผลเสียหายแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย

ในสัญญาประกันชีวิตนั้น ผู้รับประกันมีองค์ประกอบในการคำนวณเบี้ยประกันภัย ดังนี้

1. อัตราภาระ คือ ตัวเลขแสดงอัตราการตายของคนในอายุต่าง ๆ กันซึ่งได้มาจากตารางภาระที่จัดทำขึ้น (Mortality Table) โดยแยกตามอายุต่าง ๆ เช่น ผู้เอาประกันภัยที่มีอายุ 30 ปี สมมติว่ามีผู้เอาประกันชีวิตจำนวน 10,000 คน จำนวนเงินเอาประกันภัยคนละ 100,000 บาทเท่ากัน จากตารางภาระบอกว่าผู้เอาประกันที่มีอายุ 30 ปีจะเสียชีวิตปีละ 1 คน ดังนี้ผู้รับประกันจะเรียกเก็บเบี้ยประกันภัยคนละ 10 บาทต่อปี ก็พอเพียงที่จะนำมาจ่ายตามข้อผูกพันแห่งสัญญาได้
2. อัตราดอกเบี้ย กล่าวคือ เบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยชำระให้แก่ผู้รับประกันภัย หลังจากหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและค่าใช้จ่ายในการให้ความคุ้มครองแล้ว ผู้รับประกันภัยจะนำไปลงทุนหาผลตอบแทน หากผลตอบแทนจากการลงทุนมีมากจะทำให้เบี้ยประกันลดลงได้ แต่ถ้าผลตอบแทนจากการลงทุนลดลงย่อมมีผลทำให้เบี้ยประกันภัยต้องปรับสูงขึ้นเพื่อให้มีเงินสำรองเพียงพอที่จะใช้ให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์เมื่อมีการเรียกร้องเข้ามา
3. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน คือ เนื่องจากการดำเนินงานของผู้รับประกันภัยต้องมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการ

⁴⁰ พระราชบัญญัติประกันชีวิต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551, มาตรา 7.

รับประกันชีวิตอันเป็นต้นทุนในการรับประกันภัยซึ่งนักคณิตศาสตร์ประกันชีวิตจะประมาณการและรวมเข้าไปในเบี้ยประกันภัยที่ต้องเรียกเก็บจากผู้เอาประกันภัย⁴¹

2.2.5 การสิ้นสุดของสัญญาประกันชีวิต⁴²

กรมธรรม์ประกันชีวิตอาจสิ้นสุดผลบังคับด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. การเวนคืนกรมธรรม์ (Surrender) คือ ผู้เอาประกันขอเลิกสัญญาต่อบริษัทผู้รับประกัน โดยขอให้บริษัทจ่ายคืนเงินเอาประกันส่วนหนึ่งที่สะสมไว้ ซึ่งเรียกว่า มูลค่าเวนคืนกรมธรรม์ (Surrender Value)

2. กรมธรรม์ครบอายุ (Maturity) กรมธรรม์แบบสะสมทรัพย์ที่บริษัทสัญญาจะจ่ายคืนเงินให้เมื่อสิ้นระยะเวลาของสัญญาและผู้เอาประกันยังมีชีวิตอยู่ สัญญาจะสิ้นสุดผลบังคับลงเมื่อสิ้นระยะเวลาดังกล่าวและผู้เอาประกันได้รับเงินจากบริษัทแล้ว

3. ผู้เอาประกันถึงแก่กรรม (Death) การประกันชีวิตทุกแบบกำหนดให้บริษัทจ่ายเงินที่เอาประกันไว้แก่ทายาท เมื่อผู้เอาประกันถึงแก่กรรมในระหว่างที่สัญญามีผลบังคับ

4. เมื่อกรมธรรม์สิ้นเวลาของสัญญา (Expiry) ในการประกันแบบชั่วระยะเวลาที่กำหนดเวลาของสัญญาไว้แน่นอน กรมธรรม์จะสิ้นสุดผลบังคับเมื่อระยะเวลาของสัญญาหมดสิ้นลง

5. การขาดชำระเบี้ยประกัน (Lapsation) ในกรณีที่ผู้เอาประกันขาดชำระเบี้ยประกันเกินกว่าระยะเวลาที่กำหนดไว้ หรือเมื่อจำนวนมูลค่าเงินสดมีไม่พอชำระเบี้ยประกันที่ขาดชำระ สัญญาประกันชีวิตก็จะสิ้นสุดผลบังคับลงโดยปริยาย

2.3 กรมธรรม์ประกันชีวิต เจือปนไขความคุ้มครองของกรมธรรม์ประกันชีวิต สิทธิของผู้ถือ กรมธรรม์ประกันชีวิตและมูลค่าของกรมธรรม์ประกันชีวิต

2.3.1 ลักษณะและความหมายของกรมธรรม์ประกันชีวิต

กรมธรรม์ประกันชีวิต (Policy) เป็นเอกสารลงลายมือชื่อผู้รับประกัน ซึ่งผู้รับประกันได้จัดทำขึ้นและต้องส่งมอบให้แก่ผู้เอาประกัน กรมธรรม์นั้นต้องมีรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนดไว้และต้องมีข้อความตรงตามสัญญาประกัน

ฉะนั้นกรมธรรม์ประกันชีวิตจึงไม่ใช่สัญญาประกันชีวิต กล่าวคือ สัญญาประกันชีวิตเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เอาประกันและผู้รับประกัน ข้อตกลงนี้เกิดเป็นสัญญาเมื่อมีคำเสนอถูกต้อง

⁴¹ จาก คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (น. 128), โดย อำนวย สุขเวชช์, กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

⁴² หลักการประกันชีวิต (น. 64). เล่มเดิม.

ตรงกับคำสอนตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 365⁴³, 361⁴⁴ โดยไม่จำเป็นต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนกรมธรรม์ประกันชีวิตนั้นเป็นแต่เพียงเอกสาร ซึ่งฝ่ายผู้รับประกันจัดทำขึ้นเพราะเหตุที่ได้มีสัญญาประกันชีวิตต่อกัน สัญญาประกันชีวิตมีข้อความว่าอย่างไรก็สุดแล้วแต่คู่สัญญาจะตกลงกัน เมื่อตกลงได้ความประการใดแล้วต้องนำข้อตกลงนั้นมาปรากฏแสดงไว้ในกรมธรรม์ประกันชีวิต⁴⁵

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 วรรคสองบัญญัติว่า “ให้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยอันมีเนื้อความต้องตามสัญญานั้นแก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่ง” จึงถือเป็นกรณีที่ถูกหมายบังคับให้ผู้รับประกันเป็นผู้จัดทำกรมธรรม์ประกันภัยที่มีเนื้อความถูกต้องตามที่ตกลงกันไว้กับผู้เอาประกันและมีหน้าที่ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยนั้นให้แก่ผู้เอาประกันภัยเพื่อยึดถือไว้เป็นหลักฐานอันแสดงว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัยขึ้นแล้ว นอกจากนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 วรรคสาม⁴⁶ ยังได้กำหนดถึงรายการต่าง ๆ อันเป็นสาระสำคัญที่ต้องมีในกรมธรรม์แต่ละกรมธรรม์ไว้ด้วย ซึ่งแยกพิจารณาได้ ดังนี้

⁴³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 356 “คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมีได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำเสนอนั้น เสนอ ณ ที่ใดเวลาใดก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้นเวลานั้น ความข้อนี้ให้ใช้ได้ตลอดถึงการที่บุคคลคนหนึ่งคำทำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย.”

⁴⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 361 “อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้นย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ...”

⁴⁵ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (น. 100). เล่มเดิม.

⁴⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสาม “กรมธรรม์ประกันภัยต้องลงลายมือชื่อของผู้รับประกันภัยและมีรายการดังต่อไปนี้

- (1) วัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัย
- (2) ภัยใดซึ่งผู้รับประกันภัยรับเสี่ยง
- (3) ราคาแห่งมูลประกันภัย ถ้าหากได้กำหนดกันไว้
- (4) จำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย
- (5) จำนวนเบี้ยประกันภัย และวิธีส่งเบี้ยประกันภัย
- (6) ถ้าหากสัญญาประกันภัยมีกำหนดเวลา ต้องลงเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดไว้ด้วย
- (7) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับประกัน
- (8) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้เอาประกันภัย
- (9) ชื่อของผู้รับประกัน โฆษน์ ถ้าจะมี
- (10) วันทำสัญญาประกันภัย
- (11) สถานที่และวันที่ได้ทำกรมธรรม์ประกันภัย.”

- (1) วัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัย คือ ชีวิตของผู้เอาประกันหรือชีวิตของผู้ถูกเอาประกัน
- (2) ภัยซึ่งผู้รับประกันภัยรับเสี่ยง คือ ความทรงชีพหรือความมรณะของผู้เอาประกันหรือผู้ถูกเอาประกัน
- (3) ราคาแห่งมูลประกันภัย ถ้าหากได้กำหนดกันไว้ ซึ่งกฎหมายไม่ได้บังคับว่าจะต้องระบุรายการนี้ลงในกรมธรรม์ เพราะราคาแห่งมูลประกันภัยในการประกันชีวิตนั้น ไม่สามารถกำหนดได้เพราะชีวิตของคนเราย่อมไม่อาจกำหนดราคาเป็นเงินได้
- (4) จำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย คือ เงินจำนวนหนึ่งซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องจ่ายให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ เมื่อมีความมรณะเกิดขึ้นกับผู้ถูกเอาประกันชีวิตหรือเมื่อผู้เอาประกันชีวิตยังมีชีวิตอยู่เมื่อถึงกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ตามสัญญาประกันชีวิต
- (5) จำนวนเบี้ยประกันภัย และวิธีส่งเบี้ยประกันภัย คือ จำนวนเบี้ยประกันที่ฝ่ายผู้เอาประกันต้องชำระให้กับผู้รับประกันตามสัญญาประกันชีวิต โดยวิธีส่งเบี้ยประกันก็จะเป็นไปตามที่ตกลงกันระหว่างคู่สัญญา เช่น ชำระงวดเดียวหรือหลายงวด ชำระเป็นเงินสด ชำระเป็นเช็ค เป็นต้น
- (6) ถ้าหากสัญญาประกันภัยมีกำหนดเวลา ต้องลงเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดไว้ด้วย คือ ต้องลงเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของกรมธรรม์ไว้ด้วย เพื่อให้ทราบถึงช่วงเวลาที่สัญญาประกันมีผลผูกพันคู่สัญญา
- (7) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับประกันภัย
- (8) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้เอาประกัน
- (9) ชื่อของผู้รับประโยชน์ ถ้าจะพึงมี คือ อาจมีการระบุชื่อผู้รับประโยชน์หรือไม่ก็ได้
- (10) วันทำสัญญาประกันภัย คือ ถือเอาวันที่คู่สัญญาตกลงทำสัญญาประกันชีวิตซึ่งอาจเป็นวันที่ออกกรมธรรม์หรือก่อนออกกรมธรรม์ก็ได้ ซึ่งวันทำสัญญาประกันมีความเกี่ยวข้องกับการพิจารณาในเรื่องอื่น ๆ เช่น มีการเสี่ยงภัยในขณะที่ทำสัญญาหรือไม่ และเกี่ยวกับหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงของผู้เอาประกันรวมถึงการรับรู้ความจริงของผู้รับประกัน
- (11) สถานที่และวันที่ได้ทำกรมธรรม์ประกันภัย คือ สถานที่ที่ออกกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัยซึ่งอาจจะไม่ใช่สถานที่ที่ตกลงทำสัญญาประกันภัยกันก็ได้

2.3.2 เงื่อนไขความคุ้มครองของกรมธรรม์ประกันชีวิต

แม้สัญญาประกันชีวิตนั้นจะเป็นสัญญาที่ผู้รับประกันจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์ตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญา แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ได้บัญญัติยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันไว้ ตามมาตรา 895 ว่า “เมื่อใดจะต้องใช้

จำนวนเงินในเหตุการณ์ละของบุคคลคนหนึ่งคนใด ท่านว่าผู้รับประกันภัยจำต้องใช้เงินนั้นในเมื่อ
มรณภัยอันนั้นเกิดขึ้น เว้นแต่

(1) บุคคลผู้นั้นได้กระทำอัธวินิบัติด้วยใจสมัครภายในปีหนึ่งนับแต่วันทำสัญญา
หรือ

(2) บุคคลผู้นั้นถูกผู้รับประกันภัยฆ่าตายโดยเจตนา

ในกรณีที่ 2 นี้ ท่านว่าผู้รับประกันภัยจำต้องใช้เงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ให้แก่
ผู้เอาประกันภัยหรือให้แก่ทายาทของผู้นั้น”

โดยบทบัญญัติดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าผู้รับประกันภัยได้รับยกเว้นไม่ต้องใช้เงินตาม
สัญญาประกันภัย ในกรณีที่ (1) ผู้เอาประกันชีวิตตนเองฆ่าตัวตายภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา
ซึ่งกฎหมายบัญญัติยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันไว้เพราะมีวัตถุประสงค์จะป้องกัน มิให้ทำ
ประกันชีวิตเพื่อประสงค์จะเอาเงินประกันโดยอาจเป็นไปได้ว่าผู้เอาประกันชีวิตตั้งใจจะฆ่าตัวตาย
อยู่แล้วจึงทำสัญญาประกันชีวิตเพื่อหวังว่าทายาทจะได้รับประโยชน์จากเงินประกันชีวิต กฎหมาย
จึงลงโทษผู้นั้นด้วยการให้หมดสิทธิได้รับการชดใช้เงินตามสัญญา โดยกำหนดระยะเวลาไว้ 1 ปี
ซึ่งหากผู้เอาประกันทำสัญญาประกันเพื่อหวังให้ทายาทของตนได้เงินประกันแล้ว อย่างน้อยก็ต้อง
รอเวลาถึง 1 ปี ทำให้ผู้เอาประกันได้มีโอกาสในการคิดทบทวนไตร่ตรองได้พอสมควรและ
กฎหมายก็ยังคำนึงว่าหากถือหลักเกณฑ์นี้โดยไม่จำกัดเวลาไว้บ้างก็อาจผูกมัดผู้เอาประกันจนเกินไป
เพราะเมื่อทำสัญญาประกันชีวิตไปนาน ๆ แล้วผู้เอาประกันอาจมีเหตุเกี่ยวกับสภาพจิตใจคิดฆ่าตัว
ตายและกระทำการฆ่าตัวตายไปจริง ๆ ซึ่งสาเหตุของการฆ่าตัวตายอาจไม่ได้มาจากการหวังเงิน
ประกันตามสัญญาประกันก็ได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริง การที่จะจำกัดสิทธิของผู้เอาประกันถึงขนาด
หมดสิทธิได้รับใช้เงินตามสัญญาทั้ง ๆ ที่ผู้เอาประกันอาจส่งเบี้ยประกันมาเป็นเวลานานแล้ว
ก็อาจจะไม่เป็นธรรมต่อผู้เอาประกันเท่าใดนัก (2) ผู้เอาประกันชีวิตถูกผู้รับประกันภัยฆ่าตายโดย
เจตนา ซึ่งกรณีนี้ไม่ต้องคำนึงถึงระยะเวลาตามข้อ (1) แต่อย่างไรเนื่องจากการฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา
ย่อมมีความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288, 289 ไม่ว่าจะกระทำในเวลาใด ๆ
ก็ตาม กฎหมายจึงถือเป็นข้อยกเว้นให้ผู้รับประกันไม่ต้องใช้เงินให้แก่ผู้รับประกัน แต่ต้องใช้เงิน
ค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือทายาทของผู้เอาประกันภัย

2.3.3 สิทธิของผู้ถือกรรมธรรม์ประกันชีวิต

สิทธิของผู้เอาประกันชีวิต

(1) สิทธิในการเรียกร้องให้ผู้รับประกันออกกรรมธรรม์ให้ กล่าวคือ เมื่อเกิดสัญญาประกันภัยขึ้นแล้ว ผู้รับประกันย่อมต้องผูกพันในการปฏิบัติตามที่ระบุไว้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามถือว่าเป็นการผิดสัญญา และการออกกรรมธรรม์ก็เป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของผู้รับประกัน⁴⁷ ดังนั้นหากผู้รับประกันไม่ออกกรรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกัน ผู้เอาประกันย่อมมีสิทธิฟ้องผู้รับประกันให้ส่งมอบกรรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันได้ และกรรมธรรม์ที่ออกให้แก่ผู้เอาประกันนั้นต้องมีเนื้อความที่ตรงกับสัญญาประกันที่ได้ทำขึ้น

(2) สิทธิได้รับเงินประกันชีวิต โดยขึ้นอยู่กับประเภทของสัญญาประกันชีวิต เช่น ถ้าเป็นสัญญาประกันชีวิตที่อาศัยความมรณะของบุคคลอื่นเป็นหลักในการใช้เงิน ผู้เอาประกันชีวิตจะมีสิทธิได้รับเงินประกันชีวิตเป็นจำนวนแน่นอนตามที่ตกลงไว้ เมื่อผู้เอาประกันชีวิตถึงแก่ความตายหรือหากเป็นสัญญาประกันชีวิตที่อาศัยความทรงชีพของผู้เอาประกันเองเป็นหลักในการใช้เงิน ผู้เอาประกันชีวิตจะมีสิทธิได้รับเงินประกันชีวิตก็ต่อเมื่อผู้เอาประกันชีวิตมีชีวิตอยู่จนถึงกำหนดเวลาตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญา

(3) สิทธิโอนประโยชน์แห่งสัญญาประกันชีวิตให้บุคคลอื่น⁴⁸ คือ ในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตระบุให้ตนเองเป็นผู้รับประกันประโยชน์หรือกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตมิได้ระบุตัวผู้รับประกันประโยชน์ไว้ ซึ่งมีผลให้ผู้เอาประกันชีวิตเป็นผู้รับประกันประโยชน์เสียเองในฐานะคู่สัญญา ผู้เอาประกันชีวิตจึงมีสิทธิโอนประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตให้บุคคลอื่นได้ เว้นแต่ผู้เอาประกันชีวิตได้ระบุชื่อผู้รับประกันประโยชน์ไว้และผู้เอาประกันชีวิตได้ส่งมอบกรรมธรรม์ประกันชีวิตให้แก่ผู้รับประกันประโยชน์ไปแล้วและผู้รับประกันประโยชน์ได้บอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันชีวิตแล้วว่าตนมีเจตนาจะถือเอาประโยชน์แห่งสัญญานั้น

(4) สิทธิบอกเลิกสัญญาประกันชีวิต ผู้เอาประกันชีวิตมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาประกันชีวิตเมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งประกันภัยอีกต่อไปก็ถือเป็นการบอกเลิกสัญญาแล้ว ซึ่งถ้าได้ส่งเบี้ยประกันมาระยะหนึ่ง จนกรรมธรรม์ประกันชีวิตมีมูลค่าเงินสดเกิดขึ้นแล้ว ผู้เอาประกันชีวิต

⁴⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสอง “ให้ส่งมอบกรรมธรรม์ประกันภัยอันมีเนื้อความต้องตามสัญญานั้นให้แก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่ง.”

⁴⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 891 “แม้ในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตมิได้เป็นผู้รับประกันประโยชน์เองก็ดี ผู้เอาประกันชีวิตย่อมมีสิทธิที่จะโอนประโยชน์แห่งสัญญานั้นให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งได้ เว้นแต่จะได้นำส่งมอบกรรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันประโยชน์ไปแล้ว และผู้รับประกันประโยชน์ได้บอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันชีวิตแล้วว่าตนจำนงจะถือเอาประโยชน์แห่งสัญญานั้น...”

มีสิทธิเลือกที่จะขอรับเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัย โดยจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ได้ส่งเบี้ยประกัน และจำนวนเบี้ยประกันภัยที่ได้ส่งไปแล้ว ซึ่งโดยปกติเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัยจะเป็นจำนวนเงินที่น้อยกว่าเบี้ยประกันภัยที่ได้ส่งไปแล้ว เนื่องจากผู้รับประกันชีวิตได้หักค่าใช้จ่ายไว้ก่อน

(5) สิทธิการขอเปลี่ยนเป็นกรมธรรม์ใช้เงินสำเร็จ (Paid-up Policy) คือ หากผู้เอาประกันชีวิตไม่ประสงค์จะรับเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัยทันที ผู้รับประกันชีวิตก็จะออกกรมธรรม์ให้ใหม่แทนกรมธรรม์เดิม โดยจะกำหนดจำนวนเงินที่จะต้องชำระลดลงมาให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันชีวิตได้ส่งไปแล้วและถือเสมือนว่าได้เอาประกันชีวิตไว้เท่ากับจำนวนเงินที่กำหนดขึ้นใหม่นี้ ซึ่งโดยปกติจะเป็นจำนวนมากกว่าเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัย เพราะผู้รับประกันชีวิตยังมีต้องใช้เงินให้ไปทันที แต่จะต้องใช้เงินให้ต่อเมื่อมีความมรณะภายในกำหนดระยะเวลาตามสัญญาหรือมีความทรงชีพอยู่จนครบกำหนดระยะเวลาตามสัญญานั้น⁴⁹

(6) สิทธิการขอเปลี่ยนเป็นการประกันภัยขยายระยะเวลา⁵⁰ (Extend Term Insurance) คือ การประกันชีวิตประเภทสามัญ นอกจากผู้เอาประกันจะมีสิทธิได้รับเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ในกรณีขอเลิกสัญญา หรือมีสิทธิยุติการชำระเบี้ยประกัน โดยขอเปลี่ยนเป็นกรมธรรม์ใช้เงินสำเร็จตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 894 แล้ว ผู้เอาประกันภัยยังมีสิทธิขอเปลี่ยนเป็นการประกันภัยแบบขยายเวลาได้อีกประเภทหนึ่ง สิทธิในประการนี้มีใช้สิทธิที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่เป็นสิทธิที่ระบุไว้ในสัญญากรมธรรม์

การประกันภัยแบบขยายเวลา หมายถึงการที่ผู้เอาประกันภัยแสดงเจตนาไปยังผู้รับประกันภัยขอยุติการชำระเบี้ยประกันภัย โดยขอเอาเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัยที่มีอยู่ในขณะนั้นมาคำนวณเป็นเบี้ยประกันภัยชำระครั้งเดียว เพื่อซื้อกรมธรรม์แบบใหม่ คือแบบชั่วระยะเวลาในจำนวนเงินเอาประกันภัยเท่าเดิม ระยะเวลาที่ขยายออกไปต้องไม่เกินกว่าระยะเวลาของสัญญาเดิม หากเงินค่าเวนคืนที่นำไปซื้อการประกันแบบชั่วระยะเวลายังมีเหลืออยู่เมื่อครบกำหนดระยะเวลาของสัญญา หากผู้เอาประกันยังคงมีชีวิตอยู่ ผู้รับประกันก็จะคืนเงินส่วนสะสมทรัพย์ที่แท้จริง (Pure Endowment) ให้แก่ผู้เอาประกันภัย แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยถึงแก่กรรม

⁴⁹ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะประกันภัย (น. 124), โดย สรพลจ สุขทรศนิย์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁵⁰ จาก คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (น. 134-135), โดย อำนวย สุขเวชย์, 2551, กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.

ภายในระยะเวลาที่ขยายออกไป ผู้รับประกันก็จะใช้เงินให้แก่ผู้รับประกันตามจำนวนเงินเอาประกันภัยที่ทำไว้แต่แรก

2.3.4 มูลค่าของกรมธรรม์ประกันชีวิต

กรมธรรม์ประกันภัยจะมีมูลค่าของกรมธรรม์ซึ่งกำหนดเป็นจำนวนเงินได้ โดยเฉพาะกรมธรรม์ประกันชีวิตซึ่งมีระยะเวลาคุ้มครองตามกรมธรรม์เป็นระยะเวลานาน เช่น 21 ปี หรือ 25 ปี เป็นต้น เมื่อผู้เอาประกันภัยชำระเงินค่าเบี้ยประกันไปแล้วสักระยะหนึ่ง กรมธรรม์นั้นก็จะมียุทธมูลค่างเกิดขึ้น ได้แก่

1. มูลค่าเงินสด (Cash Value)

มูลค่าเงินสด หมายถึง เมื่อผู้เอาประกันภัยได้ชำระเบี้ยประกันภัยเป็นระยะเวลาหนึ่งจนกรมธรรม์มีมูลค่าเกิดขึ้น โดยมูลค่านี้เรียกว่า “มูลค่าเงินสด” ถ้าผู้เอาประกันภัยบอกเลิกสัญญา ก่อนสัญญาถึงกำหนด ผู้รับประกันภัยจะจ่ายมูลค่าเงินสดคืนให้แก่ผู้เอาประกันภัย เงินที่จ่ายคืนนี้เรียกว่า “มูลค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันชีวิต” (Cash Surrender Value หรือ Surrender Value)

ซึ่งจำนวนเงินมูลค่าเงินสดนี้ ผู้เอาประกันอาจพึงใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) ขอรับเป็นเงินสด (Cash Surrender Value) วิธีนี้ผู้เอาประกันต้องเลิกสัญญาสถานะเงินเอาประกันที่จะได้รับในอนาคตเพื่อเอาเงินสดเพียงเล็กน้อยที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพราะหากผู้เอาประกันเลิกสัญญาเมื่อสัญญามีผลบังคับไม่กี่ปี เพื่อหวังเอาเงินสดไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นนั้นจะผิดหวังเพราะจำนวนเงินมูลค่าเงินสดยังมีน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับจำนวนเบี้ยประกันที่ได้จ่ายไปแล้ว อีกประการหนึ่งจะต้องเลิกสัญญาอีกด้วย ทำให้ต้องสูญเสียความคุ้มครองจากการประกันชีวิต อันเป็นสิ่งปรารถนาของผู้เอาประกันแต่แรกทำสัญญา เมื่อเป็นเช่นนี้บริษัทจึงพยายามแนะนำมิให้ผู้เอาประกันเลิกสัญญา เนื่องจากกรมธรรม์ประกันชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ จึงควรรักษาไว้เพื่อให้ความคุ้มครองตามกรมธรรม์

แต่ถ้าผู้เอาประกันมีหนี้สินใดไว้กับบริษัท บริษัทจะหักหนี้สินนั้นจากมูลค่าเงินสดเสียก่อนที่จะจ่ายคืนแก่ผู้เอาประกัน

(2) กู้เงินจากบริษัทผู้รับประกันโดยเอากรมธรรม์เป็นประกัน (Policy Loans) ในกรณีนี้สัญญาประกันชีวิตยังมีผลบังคับอยู่ตามปกติ แต่ผู้เอาประกันจะสามารถกู้เงินจากบริษัทผู้รับประกันในจำนวนเงินไม่เกินกว่าจำนวนมูลค่าเงินสดที่มีกับบริษัทในขณะที่ยกเงินนั้น

เมื่อผู้เอาประกันมีความจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนหนึ่งแต่ไม่ประสงค์จะเลิกสัญญาประกันชีวิตเพราะจะทำให้ความคุ้มครองสิ้นสุดลงและความต้องการใช้เงินนี้เป็นการชั่วคราว ฉะนั้นจึงประสงค์ที่จะกู้เงินจากบริษัทประกันชีวิตแทน ซึ่งอาจกระทำได้โดยบริษัทจะให้

ผู้เอาประกันกู้เงินจำนวนหนึ่งจากบริษัทในจำนวนไม่เกินกว่าจำนวนมูลค่าเงินสดที่ผู้เอาประกันมีไว้กับบริษัทในขณะนั้น โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำที่สุด การที่บริษัทคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำเช่นนี้ เพราะแท้จริงแล้วการที่ผู้เอาประกันชีวิตกู้เงินนี้ เท่ากับเป็นการยืมเงินของผู้เอาประกันเอง แต่ที่บริษัทต้องคิดดอกเบี้ยก็เพราะบริษัทไม่สามารถนำเงินก้อนนั้นไปลงทุนเพื่อหาผลประโยชน์แก่บริษัทได้ ในเวลาเดียวกันผู้เอาประกันก็ได้รับความคุ้มครองตามจำนวนเงินที่เอาประกันตามจำนวนเดิม แต่หากผู้เอาประกันชีวิตมีสิทธิเรียกร้องเกิดขึ้น และยังมีได้ชำระหนี้ดังกล่าว บริษัทจะจ่ายเงินให้เท่ากับส่วนแตกต่างระหว่างจำนวนเงินที่เอาประกันกับหนี้สินที่ผู้เอาประกันมีต่อบริษัทรวมดอกเบี้ยจากหนี้ที่ค้างชำระนั้นด้วย เนื่องจากเงินที่ผู้เอาประกันกู้ไปนี้ เป็นเงินของผู้เอาประกันเอง บริษัทจึงไม่ได้กำหนดระยะเวลาชำระหนี้ไว้ แต่หากจำนวนเงินที่ผู้เอาประกันค้างชำระในขณะใดรวมกันแล้วเท่ากับจำนวนมูลค่าเงินสด สัญญาจะสิ้นสุดผลบังคับทันที ผู้เอาประกันอาจจะชำระหนี้ด้วยการผ่อนชำระก็ได้และผู้เอาประกันจะใช้สิทธิในการกู้ยืมเงินนี้ได้เมื่อกรมธรรม์มีมูลค่าเงินสดและไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้รับประโยชน์ก่อน อัตราการกู้ยืมเงินโดยมีกรมธรรม์เป็นประกันหนี้ในต่างประเทศมีอยู่ประมาณ 4-5%

(3) การหักเบี้ยประกันค้างชำระจากมูลค่าเวนคืนเงินสดโดยอัตโนมัติ (Automatic Premium Loans)

ผู้เอาประกันที่ประสบความยุ่งยากในการชำระเบี้ยประกันในบางครั้ง เพราะขาดแคลนเงินหรือไม่สะดวกในการส่งเบี้ยประกันมายังบริษัทแทนที่จะเป็นเหตุให้กรมธรรม์ต้องสิ้นสุดผลบังคับ เพราะการที่ผู้เอาประกันขาดชำระเบี้ยประกันเนื่องจากเหตุดังกล่าว บริษัทอาจสัญญาว่า กรมธรรม์จะมีผลบังคับต่อไปตามเดิม แต่จำนวนมูลค่าเวนคืนเงินสดจะลดลงเท่ากับจำนวนเบี้ยประกันที่ค้างชำระแก่บริษัท รวมทั้งดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นเพราะบริษัทถือว่าจำนวนเบี้ยประกันที่ค้างชำระนี้ก็คือการกู้โดยมีกรมธรรม์เป็นประกัน (Premium Loans) อย่างหนึ่งนั่นเอง ฉะนั้นผู้เอาประกันจึงอาจชำระเบี้ยประกันในส่วนที่ยังค้างชำระอยู่พร้อมด้วยดอกเบี้ย โดยมีต้องแสดงคุณสมบัติที่จะเอาประกันได้หากต้องการให้จำนวนเงินเอาประกันเท่าเดิม และจะใช้สิทธิได้ทราบเท่าที่จำนวนมูลค่าเวนคืนเงินสดนั้นยังมีได้ถูกหักไปหมดสิ้น เพราะเมื่อนั้นสัญญาประกันชีวิตจะสิ้นสุดลงโดยปริยาย ฉะนั้นกรมธรรม์ที่มีข้อกำหนดนี้จะมีผลให้จำนวนเงินมูลค่าเวนคืนเงินสดลดลงตลอดระยะเวลาที่ผู้เอาประกันค้างชำระเบี้ยประกันจนกว่าผู้เอาประกันจะได้แสดงเจตนาขอเลิกสัญญา เมื่อนั้นบริษัทจึงจะหยุดนำเบี้ยประกันที่ค้างชำระหักจากมูลค่าเวนคืนเงินสดอีกต่อไป

2. มูลค่าเงินสำเร็จ (Paid up Value)

มูลค่าเงินสำเร็จ คือ กรณีที่ผู้เอาประกันภัยไม่ต้องการชำระเบี้ยประกัน (หยุดชำระเบี้ยประกันภัย) แต่ยังคงต้องการความคุ้มครองอยู่ และแจ้งให้บริษัททราบเป็นลายลักษณ์อักษร กรมธรรม์จะถูกสลักหลังบันทึกการขอใช้สิทธิมูลค่าเงินสำเร็จ ซึ่งผลบังคับตามกรมธรรม์ยังคงมีอยู่ โดยผู้เอาประกันภัยไม่ต้องส่งเบี้ยประกันภัยแต่บริษัทจะลดทุนประกันภัยลงมาให้ต่ำกว่าเดิม ซึ่งจะลดลงเท่ากับมูลค่าเงินใช้เงินสำเร็จตามตารางแนบท้ายกรมธรรม์และสัญญาแนบท้ายต่าง ๆ จะถูกยกเลิกการคุ้มครองทั้งหมด กรณีที่ผู้เอาประกันภัยเสียชีวิตหรือมีชีวิตอยู่หลังจากที่มีการเปลี่ยนเป็นกรมธรรม์ใช้เงินสำเร็จแล้ว แต่ยังอยู่ในระยะเวลาของสัญญาที่เหลือ บริษัทจะจ่ายมูลค่าเงินสำเร็จตามจำนวน ณ ปีที่ขอเปลี่ยนแปลง หากผู้เอาประกันมีหนี้สินตามกรมธรรม์ บริษัทจะหักหนี้สินออกจากเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ก่อนแล้วจึงนำมาคำนวณมูลค่าเงินสำเร็จ

3. มูลค่าขยายเวลา (Extended Term Value)

มูลค่าขยายเวลา เป็นกรณีที่ผู้เอาประกันภัยไม่ประสงค์จะชำระเบี้ยประกันต่อไป จึงนำกรมธรรม์ประกันชีวิตไปสลักหลังขอขยายระยะเวลา ความคุ้มครองตามกรมธรรม์จะทำเดิมตามตารางแนบท้ายกรมธรรม์ ซึ่งระยะเวลาที่ขยายจะไม่เกินระยะเวลาตามกรมธรรม์เดิม ถ้าหากคำนวณระยะเวลาได้นานกว่าระยะเวลาตามกรมธรรม์แล้วจะมีมูลค่าเงินสดคงเหลือ กรณีนี้บริษัทประกันภัยจะต้องคืนให้ผู้เอาประกันภัยเป็นมูลค่าเงินคงเหลือ⁵¹

2.4 สถานะตามกฎหมายของกรมธรรม์ประกันชีวิต

2.4.1 ผลผูกพันระหว่างผู้เอาประกันและผู้รับประกัน

เมื่อผู้รับประกันสนองรับคำเสนอของผู้เอาประกันแล้ว สัญญาประกันชีวิตก็เกิดขึ้นทันที ก่อให้เกิดผลผูกพันคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ดังนั้นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจึงต่างมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันดังนี้

สิทธิของผู้รับประกันชีวิต คือ

(1) สิทธิได้รับเบี้ยประกันจากผู้เอาประกันชีวิต

(2) สิทธิบอกล้างสัญญาประกันชีวิตที่เป็น โฉมฉิมะ คือ ในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตรู้อยู่แล้ว ละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะได้จูงใจผู้รับประกันชีวิตให้เรียกเบี้ยประกันสูงขึ้นหรือบอกปิดไม่ยอมทำสัญญา หรือว่ารู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นเท็จ อันเป็นผลให้สัญญาประกันชีวิตเป็น โฉมฉิมะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865

⁵¹ กฎหมายว่าด้วยประกันภัย (น. 91). เล่มเดิม.

วรรคแรก ผู้รับประกันชีวิตจะต้องใช้สิทธิบอกล้างสัญญาประกันชีวิตซึ่งเป็นโมฆียะนั้น ภายใน 1 เดือนนับแต่ผู้รับประกันชีวิตทราบถึงมูลอันจะบอกล้างได้ แต่ต้องไม่เกินกำหนด 5 ปี นับแต่วันทำสัญญาประกันชีวิตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865 วรรคสอง โดยหากมีการบอกล้างสัญญาประกันชีวิตนั้น ผู้รับประกันชีวิตเพียงแต่คืนค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือทายาทเท่านั้น⁵² ไม่จำเป็นต้องคืนเบี้ยประกันภัยทั้งหมดที่ได้รับไว้แต่หากผู้รับประกันชีวิตรู้ข้อความจริงอันเป็นสาระสำคัญนั้นหรือรู้ว่าการแถลงนั้นเป็นเท็จ หรือแม้มิได้รู้แต่ควรจะรู้หากใช้ความระมัดระวังเช่นวิญญูชนแล้ว สัญญาประกันชีวิตนั้นย่อมเป็นอันสมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 866 ผู้รับประกันไม่อาจบอกล้างได้ และกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตแถลงอายุคลาดเคลื่อน โดยอายุที่ถูกต้องแท้จริงอยู่นอกขอบจำกัดอัตราตามทางคำปกติของผู้รับประกันภัย กรณีนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 893 วรรคสอง บัญญัติให้สัญญาประกันชีวิตนั้นเป็นโมฆียะ เพราะอายุจริงไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ผู้รับประกันภัยจะรับเสี่ยงภัยได้ เนื่องจากเป็นวัยที่มีอัตราภาระสูงเกินไป ซึ่งหากแถลงมาถูกต้อง ผู้รับประกันภัยย่อมจะบอกปิดไม่ยอมทำสัญญาด้วยอยู่แล้ว กฎหมายจึงได้บัญญัติให้สัญญาประกันชีวิตเป็น โมฆียะ โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่ารู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ และการบอกล้างโมฆียะตามมาตรา 893 นี้ กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยต้องคืนค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือทายาทของเขา ดังเช่นการบอกล้างโมฆียะตามมาตรา 865 จึงต้องถือตามหลักทั่วไป คือกรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ดังนั้นผู้รับประกันภัยต้องคืนเบี้ยประกันภัยที่ได้รับมาแล้วทั้งหมดให้แก่ผู้เอาประกันภัย แต่หากผู้เอาประกันภัยถึงแก่กรรมไปแล้วก็ให้คืนแก่ทายาทของผู้เอาประกันภัย มิใช่เพียงคืนค่าไถ่ถอนกรมธรรม์เท่านั้น⁵³

(3) สิทธิลดจำนวนเงินเอาประกันภัยกรณีแถลงอายุคลาดเคลื่อน ซึ่งกฎหมายได้มีบทบัญญัติพิเศษตามมาตรา 893 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อยกเว้นหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865 ว่าแม้ได้มีการแถลงอายุของผู้เอาประกันชีวิตคลาดเคลื่อนไม่ถูกต้องตามความจริง และอายุที่ถูกต้องแท้จริงอยู่ในขอบจำกัดอัตราตามทางคำปกติของผู้รับประกันภัย เป็นเหตุให้กำหนดเบี้ยประกันภัยไว้ต่ำ ไม่ถึงขนาดทำให้สัญญาประกันชีวิตนั้นเป็นโมฆียะ แต่เป็นเพียงให้สิทธิผู้รับประกันชีวิตที่จะลดจำนวนเงินอันผู้รับประกันชีวิตจะต้องใช้ลงตามส่วน กล่าวคือ ให้คำนวณใหม่ว่า หากพิจารณาตามอายุที่แท้จริงแล้ว ผู้เอาประกันควรจะจ่ายเงินประกันชีวิตเท่าใด ผู้รับประกันชีวิตก็มีหน้าที่ต้องใช้เพียงนั้น

⁵² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 892.

⁵³ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (น. 139). เล่มเดิม.

หน้าที่ของผู้รับประกันชีวิต

(1) หน้าที่ส่งมอบกรมธรรม์ประกันชีวิต

(2) หน้าที่ใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิต คือ เมื่อผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตตายลงภายในกำหนดระยะเวลาที่ตกลงหรือยังทรงชีพอยู่จนถึงกำหนดระยะเวลาที่สัญญามีผลผูกพันกัน ผู้รับประกันชีวิตมีหน้าที่ต้องใช้เงินตามจำนวนที่เอาประกันภัยไว้

(3) หน้าที่คืนเงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ คือ ผู้รับประกันชีวิตต้องคืนเงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ประกันชีวิตให้แก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือทายาทของผู้เอาประกันชีวิต ในกรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 892 เมื่อผู้รับประกันชีวิตบอกล้างโมฆียกรรมตามมาตรา 865 และกรณีตามมาตรา 895 วรรคท้าย เมื่อผู้รับประกันชีวิตได้รับยกเว้นไม่ต้องใช้เงินในเหตุมรณะของผู้เอาประกัน เพราะผู้เอาประกันนั้นถูกผู้รับประกันประโยชน์ฆ่าตายโดยเจตนา

(4) หน้าที่คืนเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันชีวิตหรือออกกรมธรรม์ใช้เงินสำเร็จให้แก่ผู้เอาประกันชีวิต คือ เมื่อผู้เอาประกันชีวิตบอกเลิกสัญญาโดยงดส่งเบี้ยประกัน หลังจากได้ส่งเบี้ยประกันมาจนกรมธรรม์มีมูลค่าเงินสดเกิดขึ้นแล้ว

ส่วนหน้าที่ของผู้เอาประกัน คือ

(1) หน้าที่ส่งเบี้ยประกันภัย คือ การที่ผู้เอาประกันชีวิตตกลงจะส่งใช้เงินเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันชีวิตนั้น ถือเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งของการเกิดสัญญาประกันชีวิตและเมื่อได้ทำสัญญาประกันชีวิตแล้วจึงยอมก่อให้เกิดหนี้หรือหน้าที่ของผู้เอาประกันชีวิตที่จะต้องส่งเงินเบี้ยประกันให้แก่ผู้รับประกันตามจำนวน และวิธีการที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์

(2) หน้าที่เปิดเผยข้อความจริงและแถลงข้อความจริง คือ ในการที่ผู้รับประกันจะตกลงรับประกันชีวิตของผู้เอาประกันชีวิตนั้น ๆ หรือไม่ หรือจะตกลงคิดเบี้ยประกันชีวิตในอัตราเท่าใดนั้น ผู้รับประกันจำเป็นต้องทราบข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับผู้เอาประกันหรือผู้ถูกเอาประกัน ไม่ว่าจะเป็น อายุ อาชีพ หรือประวัติการรักษาสุขภาพ ซึ่งผู้ที่จะทราบข้อมูลเหล่านี้ได้ดีที่สุดก็คือตัวผู้เอาประกันชีวิตหรือตัวผู้ถูกเอาประกันชีวิตนั่นเอง ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงและแถลงข้อความจริงให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายผู้เอาประกัน โดยผู้เอาประกันมีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงและแถลงข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับตนเองให้ผู้รับประกันทราบอย่างละเอียดโดยปราศจากการซ่อนเร้นปิดบังใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงและแถลงข้อความจริงตั้งแต่ระยะเวลาที่ผู้เอาประกันภัยกรอกข้อความต่าง ๆ ลงในคำเสนอขอเอาประกันภัย แล้วเสนอต่อผู้รับประกันภัยเพื่อพิจารณาว่าจะรับประกันภัยหรือไม่ และในระหว่างการพิจารณาของผู้รับประกันภัย หากมีข้อความจริงอันใดที่กระทบถึงความเสี่ยงภัยเกิดขึ้นใหม่ ผู้เอาประกันภัยก็มีหน้าที่ที่ต้องเปิดเผยหรือแถลงข้อความจริง

ให้ผู้รับประกันภัยทราบเพิ่มเติมด้วย แต่เมื่อผู้รับประกันภัยตกลงรับประกันภัยแล้ว ก็ถือว่าหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงและแถลงข้อความจริงของผู้เอาประกันภัยย่อมสิ้นสุดลง

2.4.2 การโอนสิทธิในกรมธรรม์ประกันชีวิต

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 891 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “แม้ในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตมิได้เป็นผู้รับประโยชน์เองก็ดี ผู้เอาประกันชีวิตย่อมมีสิทธิที่จะโอนประโยชน์แห่งสัญญานั้นให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งได้เว้นแต่จะได้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้รับประโยชน์ไปแล้ว และผู้รับประโยชน์ได้บอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันชีวิตแล้วว่าตนจำนองจะถือเอาประโยชน์แห่งสัญญานั้น” ซึ่งหมายความว่าในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตได้ระบุให้ตนเองเป็นผู้รับประโยชน์หรือระบุให้ผู้อื่นเป็นผู้รับประโยชน์ก็ตาม ผู้เอาประกันชีวิตย่อมมีสิทธิโอนประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตให้บุคคลอื่นได้ด้วยการทำตามแบบของการโอนสิทธิเรียกร้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 306 คือต้องทำเป็นหนังสือ มิฉะนั้นไม่สมบูรณ์ และต้องบอกกล่าวการโอนไปยังผู้รับประกันภัยเป็นหนังสือ หรือผู้รับประกันภัยยินยอมในการโอนสิทธิเรียกร้องนั้นเป็นหนังสือจึงจะยืนยันผู้รับประกันได้ แต่หากผู้เอาประกันได้ส่งมอบกรมธรรม์นั้นให้แก่ผู้รับประโยชน์ไปแล้ว และผู้รับประโยชน์ได้บอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันแล้วว่าตนจำนองจะถือเอาประโยชน์แห่งสัญญานั้น สิทธิของผู้เอาประกันที่จะโอนประโยชน์ตามสัญญาให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งนั้นย่อมหมดไป

2.4.3 การบังคับคดีเหนือสิทธิในกรมธรรม์ประกันชีวิตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายล้มละลาย

2.4.3.1 การบังคับคดีเหนือสิทธิในกรมธรรม์ประกันชีวิตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดีหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาระงับหนี้ให้แก่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว แต่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้นั้น เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องดำเนินการบังคับคดี โดยเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องขอให้ศาลออกคำบังคับและนำส่งให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา เว้นแต่ศาลจะออกคำบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนของลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบแล้ว ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนมาฟังคำพิพากษาเอง ซึ่งในคำบังคับจะต้องกำหนดวิธีการปฏิบัติตามคำพิพากษา รวมทั้งระยะเวลาและเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ชัดเจนเพื่อเป็นการเตือนและให้เวลาแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในการปฏิบัติตามคำพิพากษาได้พอสมควร แต่ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาฝ่าฝืนคำบังคับ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเพื่อตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีสำหรับคดีนั้น ต่อมาเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องไปร้องขอต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี

คำพิพากษาและเจ้าพนักงานที่ดินผู้มีหน้าที่ทราบ โดยให้เจ้าพนักงานที่ดินบันทึกการยึดไว้ในทะเบียน ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับอสังหาริมทรัพย์นั้นยังไม่ได้ออกหรือนำมาแสดงไม่ได้ หรือหาไม่พบ ให้ถือว่า การที่ได้แจ้งการยึดต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาและเจ้าพนักงานที่ดินนั้นเป็นการยึดตามกฎหมายแล้ว และการยึดอสังหาริมทรัพย์นั้นครอบคลุมไปถึงเครื่องอุปกรณ์และดอกผลที่ดินของอสังหาริมทรัพย์นั้นด้วย เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น⁶⁰

ข. การยึดเอกสารและอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง เช่น ยึดสิ่งของ ยึดรถ ยึดทองคำ ซึ่งการยึดเอกสารและอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างเหล่านี้ทำได้โดยให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดยนำเอาเอกสารหรือทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร และแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ หรือมอบเอกสารและอสังหาริมทรัพย์ไว้ในความอารักขาของลูกหนี้ตามคำพิพากษาโดยความยินยอมของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือมอบไว้ในอารักขาของบุคคลอื่นใดซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ และแจ้งการยึดให้ลูกหนี้หรือบุคคลเช่นนั้นทราบ กับต้องกระทำให้การยึดนั้นเห็นประจักษ์แจ้งโดยการประทับตราหรือกระทำโดยวิธีอื่นใดที่สมควร และการยึดอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างนั้นย่อมครอบคลุมไปถึงดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้นด้วย⁶¹

2. การอายัดทรัพย์สิน คือ การสั่งให้บุคคลภายนอกมิให้ทำการ โอนหรือชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ในคดี แต่ให้ชำระแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี (ฎีกาที่ 187/2490)⁶² กล่าวคือ ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลภายนอกให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งหรือมีสิทธิเรียกให้บุคคลภายนอกส่งมอบสิ่งของแล้ว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาสามารถยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลมีคำสั่งอายัดสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ เมื่อศาลมีคำสั่งอายัดหรือศาลได้กำหนดไว้ในหมายบังคับคดีว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจอายัดสิทธิเรียกร้อง เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่อาจร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีให้มีคำสั่งอายัดสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่มีต่อบุคคลภายนอกดังกล่าวได้ ซึ่งคำสั่งอายัดสิทธิเรียกร้องของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นต้องมีข้อห้ามลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้งดเว้นการจำหน่ายสิทธิเรียกร้องตั้งแต่วันที่คำสั่งนั้นให้ และมีข้อห้ามบุคคลภายนอกไม่ให้ชำระเงินหรือส่งมอบสิ่งของให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ให้ชำระหรือส่งมอบให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดี ณ เวลาหรือภายในเวลาตามที่กำหนดไว้ในคำสั่งนั้น⁶³

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 304.

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 303.

⁶² คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง (น. 178). เล่มเดิม.

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 311.

ผลของการอายัดสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษา คือ การที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ก่อให้เกิด โอน หรือเปลี่ยนแปลง ซึ่งสิทธิเรียกร้องที่ได้ถูกอายัดภายหลังที่ได้ทำการอายัดไว้แล้วนั้น หากอาจใช้ยื่นแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ไม่ ถึงแม้ว่าราคาแห่งสิทธิเรียกร้องนั้นจะเกินกว่าจำนวนหนี้ตามคำพิพากษาและค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องร้องและการบังคับคดีก็ตาม⁶⁴

วิธีการบังคับกับสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่มีต่อบุคคลภายนอกให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งหรือเรียกให้ส่งมอบสิ่งของนั้น กฎหมายได้กำหนดไว้ว่า ถ้าบุคคลภายนอกที่ได้รับคำสั่งอายัดทรัพย์ปฏิเสธหรือโต้แย้งหนี้ที่เรียกร้องแก่ตน ศาลอาจทำการไต่สวนและถ้าเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าหนี้ที่เรียกร้องนั้นมีอยู่จริง ศาลก็จะมีคำสั่งให้บุคคลภายนอกปฏิบัติตามคำสั่งอายัดและถ้ากรณีคำสั่งอายัดทรัพย์นั้นไม่มีการคัดค้านหรือศาลได้มีคำสั่งรับรองคำสั่งอายัดนั้นแล้ว และบุคคลภายนอกมิได้ปฏิบัติตามคำสั่งนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีแก่บุคคลภายนอกนั้น และดำเนินการไปเสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา⁶⁵ และการอายัดสิทธิเรียกร้องแห่งรายได้เป็นคราว ๆ นั้น กฎหมายกำหนดให้รวมตลอดถึงจำนวนเงินซึ่งถึงกำหนดชำระภายหลังการอายัดนั้นด้วย⁶⁶

ประเภทของสิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 คือ

(1) เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ และเงินรายได้เป็นคราว ๆ อันบุคคลภายนอกได้ยกให้เพื่อเลี้ยงชีพ เป็นจำนวนรวมกันไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาท หรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(2) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัดหรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างในหน่วยราชการ และเงินสงเคราะห์ บำนาญ หรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น

(3) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าชดใช้ เงินสงเคราะห์หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของพนักงาน ลูกจ้าง หรือคนงาน นอกจากที่กล่าวไว้ใน (2) ที่นายจ้างจ่ายให้แก่บุคคลเหล่านั้น หรือคู่สมรส หรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้นเป็นจำนวนรวมกันไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาท หรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

⁶⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 305 และมาตรา 314.

⁶⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 312.

⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 313.

(4) เงินฉาปนกิจสงเคราะห์ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับอันเนื่องมาแต่ความตายของบุคคลอื่นเป็นจำนวนตามที่จำเป็นในการดำเนินการฉาปนกิจศพตามฐานะของผู้ตายที่ศาลเห็นสมควร

กรมธรรม์ประกันชีวิตเป็นสิทธิเรียกร้องอย่างหนึ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี เพราะไม่เข้าลักษณะตามข้อยกเว้นตามมาตรา 286 ดังกล่าว ดังนั้นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจึงสามารถบังคับคดีเอาสิทธิเรียกร้องในกรมธรรม์ประกันชีวิตได้

2.4.3.2 การบังคับคดีเหนือสิทธิในกรมธรรม์ประกันชีวิตตามกฎหมายล้มละลาย

ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 นั้นได้แบ่งแยกประเภทของเจ้าหนี้ มีประกันและเจ้าหนี้ไม่มีประกันออกจากกันอย่างชัดเจน โดยเจ้าหนี้มีประกัน หมายถึง เจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในทางจำนอง จำน่า หรือสิทธิยึดหน่วง หรือเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิที่จะบังคับได้ทำนองเดียวกับผู้รับจำนำ⁶⁷ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายล้มละลาย ต่างจากเจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายแพ่ง กล่าวคือ ตามกฎหมายแพ่งอาจมีประกันได้ทั้งด้วยบุคคล และด้วยทรัพย์สิน แต่ตามกฎหมายล้มละลายนั้น เจ้าหนี้มีประกันหมายถึงเจ้าหนี้ที่มีประกันด้วยทรัพย์สิน และจะต้องเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น ส่วนสิทธิของเจ้าหนี้ที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ นั้นจะต้องเป็นสิทธิในทางจำนอง จำน่า สิทธิยึดหน่วง หรือเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิที่บังคับได้ทำนองเดียวกับผู้รับจำนำ ซึ่งหากเป็นประกันรูปแบบอื่นก็ไม่ถือว่าเป็นเจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายล้มละลาย

ในคดีล้มละลาย เมื่อลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้ยังมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้แต่ต้องปฏิบัติตามวิธีการในกฎหมายล้มละลาย คือ ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ สำหรับเจ้าหนี้มีประกันนั้นมีสิทธิอยู่ 2 ประการ คือ 1) ถือสิทธิเหนือทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันของลูกหนี้ไว้โดยไม่ขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แต่ต้องยอมให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจดูทรัพย์สินนั้น⁶⁸ และ 2) ใช้สิทธิขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายภายใต้เงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

ลำดับการชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยนั้น เจ้าหนี้มีประกันจะมีสิทธิได้รับชำระหนี้เต็มราคาทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน โดยไม่ต้องแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้อื่น และยังมีสิทธิขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่ได้อย่างเจ้าหนี้ไม่มีประกัน

⁶⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 6.

⁶⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 95 “เจ้าหนี้มีประกันยอมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกัน ซึ่งลูกหนี้ได้ให้ไว้ก่อนถูกพิทักษ์ทรัพย์โดยไม่ต้องขอรับชำระหนี้ แต่ต้องยอมให้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจดูทรัพย์สินนั้น.”

2.5 หลักการของกฎหมายว่าด้วยหลักประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน⁶⁹

หลักการของกฎหมายว่าด้วยการนำทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้มีลักษณะทั่วไป 5 ประการ ดังนี้

1. ทรัพย์สินทุกประเภทของลูกหนี้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ตามต้องสามารถนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้ กล่าวคือ หลักการพื้นฐานของการนำทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้สมควรจะต้องมีการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ได้นำทรัพย์สินที่ตนเองมีอยู่ทุกชนิดมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่างหรือไม่ก็ตามเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ง่ายขึ้น

2. ทรัพย์สินของลูกหนี้ทุกประเภทซึ่งลูกหนี้มีกรรมสิทธิ์ในขณะนั้นหรือจะมีกรรมสิทธิ์ในอนาคตก็ต้องสามารถนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้⁷⁰ กล่าวคือ ทรัพย์สินที่ลูกหนี้สามารถนำมาเป็นหลักประกันได้นั้น นอกจากทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีกรรมสิทธิ์ในขณะนั้นแล้วยังต้องรวมถึงทรัพย์สินที่ลูกหนี้จะได้กรรมสิทธิ์ในอนาคตตามนิติกรรมหรือนิติสัมพันธ์ใด ๆ ตามกฎหมายด้วย

3. ในระหว่างการนำทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ลูกหนี้ผู้ให้หลักประกันยังคงสามารถใช้สอยและได้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นเหมือนดังเช่นที่เคยใช้สอยหรือได้ประโยชน์ตามปกติทางการค้า⁷¹ กล่าวคือ หลักประกันการชำระหนี้ที่ดีจะต้องไม่จำกัดสิทธิของลูกหนี้ในการใช้สอยทรัพย์สินนั้น และต้องไม่ทำให้ลูกหนี้สูญเสียประโยชน์จากการใช้ทรัพย์สินในการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้น

4. เจ้าหนี้ผู้รับทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้จะต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะผู้ทรงทรัพย์สินและเป็นเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินหลักประกัน⁷² กล่าวคือ เจ้าหนี้ผู้รับหลักประกันต้องได้รับความคุ้มครองในฐานะเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิ เป็นเจ้าหนี้ที่มีสิทธิพิเศษมากกว่าเจ้าหนี้สามัญ ดังนั้นหากลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่ลูกหนี้ให้เจ้าหนี้ไว้ในขณะก่อนหน้าก่อนเจ้าหนี้สามัญรายอื่นที่ทำให้เจ้าหนี้กลายเป็น

⁶⁹ From *Comparative Law of Security and Guarantees* (pp. 3-9), by Philip R. Wood, 1995, London: Sweet and Maxwell.

⁷⁰ From *Legislative Guide on Secured Transactions* (p. 23), by UNCITRAL.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

เจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิที่จะบังคับชำระหนี้จากหลักประกันดังกล่าวได้ด้วยวิธขายหลักประกันหรือวิธีอื่นใดโดยทันที ซึ่งสิทธินี้ถือเป็นทรัพย์สิน⁷³

5. วิธีการบังคับหลักประกันต้องไม่มีความยุ่งยาก ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและทำได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ไม่จำเป็นต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล เว้นแต่จะเข้ากรณีที่เป็นข้อยกเว้นเท่านั้น⁷⁴ กล่าวคือ การบังคับหลักประกันต้องไม่มีความยุ่งยาก ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ไม่เป็นภาระทั้งแก่รัฐและคู่สัญญา และดำเนินการได้ด้วยความเร็ว อีกทั้งไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่กระบวนการทางศาล เนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยทางศาลนั้นมีขั้นตอนและวิธีการที่ต้องใช้เวลานาน ทำให้เสียเวลา และการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้เกิดต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาที่ต้องเสียไป หรือค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

หลักการของกฎหมายว่าด้วยการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สินที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นถือเป็นหลักการประกันการชำระหนี้หนี้ที่ดี ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

ก. ด้านลูกหนี้ (Debtor) กล่าวคือ ลูกหนี้เป็นเจ้าของทรัพย์สินจึงควรมีสิทธิทุกประการในทรัพย์สินของตน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สอย การจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น อีกทั้งมีสิทธิในการติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลภายนอกที่ไม่มีสิทธิยึดถือไว้และมีสิทธิชัดเจนว่ามีผู้อื่นเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของตน โดยมีขอบด้วยกฎหมาย⁷⁵ นอกจากนี้ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินควรที่จะสามารถใช้ทรัพย์สินทุกสิ่งของตนเพื่อนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้โดยไม่ถูกจำกัดด้วยประเภทของทรัพย์สินที่จะนำมาเป็นหลักประกันตามกฎหมาย และเมื่อหากนำไปเป็นหลักประกันการชำระหนี้แล้ว ก็ควรที่จะยังคงมีสิทธิใช้สอยทรัพย์สินของตนได้ตามประโยชน์ตามปกติของทรัพย์สินนั้น เช่น เครื่องจักรสำหรับการผลิตสินค้า หากนำไปเป็นหลักประกันการชำระหนี้แล้วก็ควรที่จะได้ใช้เครื่องจักรนั้นในการผลิตสินค้าเพื่อหารายได้ต่อไปได้เช่นเดิม

ข. ด้านเจ้าหนี้ (Creditor) กล่าวคือ ตามปกติในการทำสัญญานั้น คู่สัญญาจะมีบุคคลสิทธิ คือสิทธิเหนือบุคคลเฉพาะ อันได้แก่ลูกหนี้ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่ตน แต่เหตุจูงใจให้เจ้าหนีปล่อยินเชื่อให้แก่ลูกหนี้ได้ง่ายขึ้นก็คือการให้สิทธิแก่เจ้าหนี้มากกว่าบุคคลสิทธิ หรือให้ความเชื่อมั่นแก่เจ้าหนี้ได้ว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แก่ตนแล้ว เจ้าหนี้มีสิทธิในทรัพย์สินบางอย่างของลูกหนี้เหนือกว่าเจ้าหนี้รายอื่น นั่นก็คือการให้หลักประกันการชำระหนี้

⁷³ จาก “การนำวัตถุไม่มีรูปร่างมาเป็นประกันการชำระหนี้,” โดย ผาสุก เจริญเกียรติ, 2548, *บทบัญญัติ*, 61(1), น. 173.

⁷⁴ *Legislative Guide on Secured Transactions* (p. 21). Op.cit.

⁷⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1336.

ด้วยทรัพย์ ทำให้เจ้าหนี้เป็นเจ้าหนี้นุริมลสิทธิหรือมีทรัพย์สินเหนือทรัพย์ที่เป็นหลักประกัน เพื่อคุ้มครองความเสี่ยงในการเกิดหนี้สูญของเจ้าหนี้พร้อมทั้งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เจ้าหนี้ว่าตนจะได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้อย่างแน่นอน

ค. ด้านการบังคับหลักประกัน กล่าวคือ การบังคับหลักประกันต้องเป็นวิธีการที่ง่าย ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน ไม่ควรใช้เวลาในการดำเนินการที่นานจนเกินไป อีกทั้งต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการบังคับหลักประกันในอัตราต่ำ เพราะจะเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ลูกหนี้โดยไม่สมควร

2.6 การนำกรรมกรรมประกันชีวิตมาเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ในการกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์และการกันเงินสำรอง

2.6.1 กรรมกรรมประกันชีวิตเป็นทรัพย์สิน

สัญญาประกันชีวิตเป็นนิติกรรมตามกฎหมาย⁷⁶ ซึ่งการผูกนิติสัมพันธ์ของผู้รับประกันและผู้เอาประกันดังกล่าวจึงก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องต่อกัน และเนื่องด้วยสัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาต่างตอบแทน ดังนั้นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจึงถือเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน ทำให้ต่างฝ่ายต่างก็มีสิทธิเรียกร้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ได้ตามสิทธิที่ตนมี เช่น ผู้รับประกันมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้เอาประกันชำระเบี้ยประกันภัยเมื่อถึงเวลาที่กำหนดไว้ และผู้เอาประกันมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันส่งมอบกรรมกรรมประกันชีวิตให้แก่ตน หรือมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันจ่ายเงินจำนวนหนึ่งตามที่ได้กำหนดไว้ในกรรมกรรมที่อาศัยความทรงชีพของผู้เอาประกัน และผู้เอาประกันมีอายุครบตามที่ระบุไว้สัญญาประกัน เป็นต้น ดังนั้นกรรมกรรมประกันชีวิตจึงเป็นทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 138⁷⁷ ที่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องโดยชอบด้วยกฎหมายแก่ผู้ถือกรรมกรรมในลักษณะต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น

⁷⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 “นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ.”

⁷⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 “ทรัพย์สิน หมายความว่า รวมทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้.”

2.6.2 แนวคิดและประเภทของกรรมธรรม์ประกันชีวิตในการนำมาเป็นหลักประกันในการชำระหนี้

แนวคิดในการนำกรรมธรรม์ประกันชีวิตมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสัญญาประกันชีวิตนั้น ผู้เอาประกันมีหน้าที่ต้องชำระเบี้ยประกัน ซึ่งจะชำระมากน้อยเพียงใด ชำระเป็นรายเดือน 3 เดือน 6 เดือน หรือรายปีและชำระเป็นเวลานานเท่าใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความตกลงของกลุ่มสัญญา โดยหากผู้เอาประกัน ได้ชำระเบี้ยประกันมาแล้วระยะหนึ่งจนกรรมธรรม์มีมูลค่าเงินสดเกิดขึ้น โดยมูลค่าเงินสดนี้จะมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ หากผู้เอาประกันชีวิตได้ชำระเบี้ยประกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งจำนวนมูลค่าเงินสดนี้มีการกำหนดไว้แน่นอน คายตัว ตามตารางมูลค่ากรรมธรรม์ของกรรมธรรม์ประกันชีวิตในทุกฉบับ ซึ่งตารางมูลค่ากรรมธรรม์ดังกล่าว จะแสดงถึงมูลค่าเงินสด มูลค่าเงินสำเร็จ และมูลค่าการขยายเวลา โดยแสดงให้เห็นว่าหากผู้เอาประกันชำระเบี้ยประกันแล้วในแต่ละปี จะมีมูลค่ากรรมธรรม์แต่ละแบบเป็นจำนวนเท่าใด และผู้เอาประกันมีสิทธิตามมูลค่ากรรมธรรม์แต่ละมูลค่าแตกต่างกันไป

หนึ่งในสิทธิของผู้เอาประกันที่มีต่อมูลค่าเงินสด คือ สิทธิในการกู้ยืมเงิน กล่าวคือ เมื่อกรรมธรรม์ประกันชีวิตมีผลบังคับ ผู้เอาประกันมีสิทธิขอกู้เงินจากบริษัทผู้รับประกันได้โดยการโอนผลประโยชน์แห่งกรรมธรรม์ประกันชีวิตนั้นให้แก่บริษัทผู้รับประกันเป็นการประกันหนี้กู้ยืม และจำนวนเงินที่สามารถขอกู้ยืมจากบริษัทผู้รับประกันได้นั้นจะไม่เกินจำนวนมูลค่าเงินสดที่มีอยู่ในขณะที่ยกยืมนั้น หักด้วยจำนวนหนี้สินใด ๆ ที่ผู้เอาประกันมีผูกพันอยู่กับบริษัทตามกรรมธรรม์ฉบับนั้นและบริษัทจะคิดอัตราดอกเบี้ยตามประกาศของนายทะเบียนซึ่งได้กำหนดไว้แล้วในกรรมธรรม์ประกันชีวิตฉบับนั้น

รูปแบบของกรรมธรรม์ประกันชีวิตในการนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้

รูปแบบของกรรมธรรม์ประกันชีวิตมีทั้งแบบชั่วระยะเวลา แบบตลอดชีพ แบบสะสมทรัพย์ และแบบเงินได้ประจำ ซึ่งกรรมธรรม์ประกันชีวิตบางรูปแบบถือเป็นทรัพย์ที่มีมูลค่าโดยพิจารณาจากมูลค่าเงินสดตามตารางแนบท้ายกรรมธรรม์ประกันชีวิตในแต่ละฉบับ แต่กรรมธรรม์ประกันชีวิตบางรูปแบบไม่มีการกำหนดมูลค่าเงินสดไว้ตามตารางแนบท้ายกรรมธรรม์เนื่องจากเป็นกรรมธรรม์แบบคุ้มครองชีวิตที่แท้จริง ไม่มีประโยชน์ในแง่ของการสะสมทรัพย์ เช่น กรรมธรรม์ประกันชีวิตแบบชั่วระยะเวลา เป็นต้น ดังนั้นกรรมธรรม์ประกันชีวิตประเภทนี้จึงไม่ใช่ทรัพย์ที่มีมูลค่าที่จะสามารถนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้ แต่กรรมธรรม์ประกันชีวิตรูปแบบอื่นที่มีมูลค่าเงินสดกำหนดไว้ตามตารางแนบท้ายกรรมธรรม์ฉบับนั้น ๆ ถือเป็นทรัพย์ที่มีมูลค่าจึงสามารถนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ต่อธนาคารพาณิชย์ได้

2.6.3 เหตุผลและความจำเป็นที่ธนาคารพาณิชย์กำหนดให้ลูกหนี้จัดหาหลักประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน

หน้าที่สำคัญของธนาคารพาณิชย์ที่ควบคู่กับหน้าที่ระดมเงินทุนก็คือ หน้าที่ที่จะต้องสามารถคืนเงินทุนแก่ผู้ฝากเงินเมื่อมีการทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาตามที่ตกลงกันในจำนวนเท่ากับที่ได้รับฝากเอาไว้ โดยทางด้านเงินฝากประเภทออมทรัพย์ (Savings Deposits) กับเงินฝากประเภทฝากประจำ (fixed Deposits) ธนาคารก็มีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ยให้แก่ผู้ฝากตามเงื่อนไขที่ตกลงกันด้วย ในการที่ธนาคารจะทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ได้อย่างสมบูรณ์ ธนาคารจะต้องเก็บเงินทุนที่ระดมมาส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินสำรอง (Reserves)

ในเงินทุนส่วนที่เหลือจากเก็บไว้สำรองดังกล่าวประมาณ 70-75% ธนาคารจะนำไปให้กู้ยืมหรือให้สินเชื่อเพื่อหาผลตอบแทนเป็นรายได้ ดอกเบี้ย หรือส่วนลดนำไปจ่ายเป็นดอกเบี้ยเงินฝากและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการอื่น ๆ ส่วนที่เหลือก็จะเป็นกำไร แต่เงินทุนที่ธนาคารนำไปให้กู้ยืมหรือให้สินเชื่อจะมีความเสี่ยงทั้งทางด้านของการไม่ได้รับชำระหนี้ กรณีติดค้างดอกเบี้ยและไม่ได้รับชำระดอกเบี้ยเมื่อเกิดหนี้สูญ (Bad Debts) ซึ่งส่งผลในการลดเงินกองทุนและสินทรัพย์และอาจจะรุนแรงถึงขั้นขาดสภาพคล่องด้วย อีกทั้งธนาคารจะต้องรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพ ประสิทธิภาพ และความมีชื่อเสียงที่ดี โดยการมีเงินกองทุนที่เพียงพอ การมีสินทรัพย์ที่มีคุณภาพ การมีความคล่องตัวทางการเงิน การมีความสามารถในการทำกำไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้วัดถึงความมั่นคงและความปลอดภัยที่จะให้ประชาชนทั่วไปและวงการธุรกิจมั่นใจว่าเงินที่ได้นำมาฝากไว้กับธนาคารนั้นได้อยู่ในที่ปลอดภัยไม่สูญหายและมีดอกผลที่ควรจะได้ตามระยะเวลาที่ตกลงกัน ดังนั้นเพื่อความเสถียรภาพดังกล่าว ธนาคารพาณิชย์แต่ละธนาคารจึงพยายามจัดโครงสร้างและระบบการบริหารให้มีความคล่องตัวและเป็นระบบที่ดี โดยเฉพาะทางด้านการบริหารสินเชื่อ เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นให้อยู่ในขอบเขตจำกัดตามความสามารถที่ธนาคารจะเสี่ยงต่อการขาดทุนได้ และการที่จะดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าวนี้ได้ก็จะต้องมีการวิเคราะห์สินเชื่อ ต้องมีการพิจารณาคุณค่าทางเครดิตของผู้กู้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเงินที่อนุมัติให้กู้ยืมหรือให้สินเชื่อแก่บุคคลทั่วไปนั้นจะมีอัตราการเสี่ยงน้อยที่สุด⁷⁸

ในการพิจารณาการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์นั้น เนื่องจากลูกค้าของธนาคารแต่ละรายมีความต้องการสินเชื่อในรูปแบบและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ธนาคารจึงต้องพิจารณาถึงความต้องการของลูกค้าแต่ละรายอย่างรอบคอบและแตกต่างกันไปตามแต่ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของ

⁷⁸ จาก ธนาคารพาณิชย์ใช้มาตรการอะไรในการพิจารณาปล่อยสินเชื่อ (น. 257), โดย ชรินทร์ พิทยาวีร, 2533, กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.

ลูกค้า ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพิจารณาของธนาคารก็คือ ธนาคารจะต้องทราบถึงรายละเอียดและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับฐานะของลูกค้าผู้ขอสินเชื่อ รวมถึงความสามารถในการชำระหนี้ ดังนั้น ก่อนที่ธนาคารจะพิจารณาให้สินเชื่อแก่ลูกค้าก็จะต้องมีการประเมินฐานะของผู้ขอสินเชื่ออย่างรอบคอบก่อน โดยต้องรู้ถึงลักษณะนิสัยของผู้ขอสินเชื่อ ภาวะทางการเงินหรือวัตถุประสงค์ของการใช้เงินของผู้ขอสินเชื่อว่าจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการดำเนินการนั้น ๆ ได้จริงหรือไม่ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าจะได้รับการชำระหนี้คืนจนครบจำนวนพร้อมด้วยดอกเบี้ยเมื่อถึงกำหนดเวลาชำระตามสัญญา อันเป็นการลดความเสี่ยงของธนาคารที่จะเกิดหนี้สูญ ซึ่งธนาคารจะวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิจารณาสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ก่อนที่จะตัดสินใจอนุมัติให้กู้ยืม คือ ประวัติของผู้ขอกู้ยืม วัตถุประสงค์ในการขอ ความสามารถในการหารายได้ของผู้ขอ ฐานะทางการเงินในปัจจุบันของผู้ขอ ภาวะทางเศรษฐกิจและการค้า จำนวนเงินที่ขอกู้ และหลักประกัน

แต่แม้ว่าธนาคารจะวิเคราะห์แล้วว่าลูกหนี้มีความสามารถในการชำระคืนสูง การปล่อยกู้โดยไม่มีหลักประกันก็สามารถทำได้ แต่ธนาคารก็ยังคงมีความเสี่ยงสูงอยู่ ดังนั้นธนาคารจึงมักจะเลือกให้สินเชื่อกับผู้ประกอบการที่มีหลักประกัน เนื่องจากมีความเสี่ยงต่ำกว่า เพราะการให้สินเชื่อโดยไม่มีหลักประกันนั้น ธนาคารจะต้องกันสำรองตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ สนส. 31/2551 เรื่องหลักเกณฑ์การจัดชั้นและการกันเงินสำรองของสถาบันการเงินที่กำหนดให้สถาบันการเงินกันเงินสำรองสำหรับผลต่างของยอดหนี้คงค้างกับมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับจากลูกหนี้ หรือผลต่างของยอดหนี้คงค้างกับมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับจากการจำหน่ายทรัพย์สินหลักประกัน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความสามารถในการรองรับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจของธนาคารพาณิชย์

ซึ่งปัจจุบันการให้สินเชื่อตามกฎเกณฑ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย กรณีลูกหนี้ปกติไม่ผิคนัด ธนาคารต้องกันเงินสำรองร้อยละ 1 คือ ต้องมีเงินร้อยละ 1 กันสำรองไว้สำหรับอนาคตเมื่อลูกหนี้จะผิคนัด ถ้าลูกหนี้ค้างหนี้ คือเริ่มผิคนัดแต่ค้างชำระหนี้ไม่ถึง 3 เดือน เรียกว่า หนี้ที่ควรระมัดระวังเป็นพิเศษ ต้องกันเงินสำรองไว้ร้อยละ 2 แต่ถ้าค้างชำระหนี้เกิน 3 เดือน เรียกว่า หนี้ NPL (Non-Performing Loan) ธนาคารจะต้องกันเงินสำรองไว้ร้อยละ 100 จากยอดหนี้ที่ให้ออกไปทั้งหมดหักจำนวนหลักประกัน เช่น กู้เงิน 100 บาท หากเป็นการกู้ที่ไม่มีหลักประกัน ธนาคารจะต้องกันเงินสำรองไว้ทั้งหมด คือ 100 บาท แต่หากเป็นการกู้ที่มีหลักประกัน และหลักประกันมีมูลค่า 60 บาท จะเหลือหนี้ที่ไม่มีหลักประกันจำนวน 40 บาท เช่นนี้ธนาคารจะต้องกันเงินสำรองไว้จำนวน 40 บาท เพราะในการกันเงินสำรองสำหรับการปล่อยสินเชื่อที่มีหลักประกันทำได้โดยนำมูลค่าของหลักประกันซึ่งได้ประเมินราคาตามแบบแผนนโยบายการประเมินมูลค่าหลักประกันตามที่ธนาคาร

แห่งประเทศไทยกำหนดมาหักออกจากราคาตามจำนวนหนี้ของลูกหนี้ก่อนการกันเงินสำรองและด้วยเหตุที่ธนาคารจะต้องกันเงินสำรองนี้เอง ทำให้ธนาคารมักจะปล่อยสินเชื่อให้แก่ลูกค้าที่มีหลักประกันมากกว่าลูกค้าที่ไม่มีหลักประกัน